

Univerzita Karlova v Praze
Fakulta Humanitních studií

Bakalářská práce

**Průhlednost a korupce v přijímacím řízení na vysoké školy
humanitního zaměření v České republice a Kyrgyzstánu**

Autor : Asia Sherniazova
Vedoucí práce : Ing. Inna Čábelková, Ph.D.

Praha, 2010

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a souhlasím s jejím eventuálním zveřejněním v tištěné nebo elektronické podobě.

V Praze dne 28.05.2010

.....
podpis

Poděkování

Ráda bych poděkovala Ing. Inně Čábelkové Ph.D. za mimořádně vstřícný přístup, trpělivost, připomínky a rady, které mi věnovala při psaní této práce

Obsah

I. Úvod.....	5
1. Témata práce.....	5
1.1 Cíl práce.....	6
2. Stanovení hypotéz.....	6
3. Korupce – vymezení pojmu.....	8
3.1 Typy korupce.....	9
3.2 Jaký je rozsah korupce?.....	11
4. Korupce ve vzdělání.....	13
4.1 Označení možností korupce ve vzdělání.....	13
4.2 Typologie forem korupce ve vzdělání.....	14
5. Příčiny korupce ve vzdělání.....	15
5.1 Vnitřní faktory:.....	15
5.2 Vnější faktory.....	17
5.3 Příčiny korupce ve vzdělání v zemích bývalého Sovětského svazu.....	19
6. Korupce a etika ve vzdělání.....	20
7. Podmínky vzniku korupce: průhlednost a odpovědnost.....	22
7.1 Průhlednost.....	22
7.2 Odpovědnost.....	22
8. Význam korupce ve vzdělání.....	23
9. Proč korupce je ve vzdělání škodlivá?.....	26
9.1 Boloňský Proces.....	27
10. Následky korupce ve vzdělání.....	29
11. Kdo se tím zabýval?.....	31
12. Vývoj korupce ČR v období transformace.....	32
13. Vývoj korupce KG v období transformace.....	34
II. Empirická část.....	35
1. Metodologie.....	35
1.1 Výzkumná strategie:.....	35
1.2 Navrhované techniky sběru dat:.....	35
1.3 Výběr vzorků; prostředí výzkumu:.....	36
1.4 Hodnocení kvality výzkumu:.....	37
1.5 Etické a politické otázky společensko-vědního výzkumu?.....	38
2. Analýza a interpretace výsledků.....	38
2.1 Ověření dílčí hypotézy č.1:.....	39
2.2 Ověření dílčí hypotézy č.2:.....	44
2.3 Ověření dílčí hypotézy číslo 3:.....	47
III. Závěr.....	51
IV. Seznam literatury a jiných zdrojů.....	54
V. Přílohy.....	55
1. Příloha 1.....	55
2. Příloha 2.....	57

I. Úvod

1. Témata práce

Tématem mé bakalářské práce je průhlednost a korupce v přijímacím řízení na vysoké školy humanitního zaměření v České republice a Kyrgyzstánu.

Korupce v oblasti vysokoškolského vzdělávání si zaslouží pozornost z mnoha důvodů, především kvůli negativnímu dopadu na společnost. Rumyantseva (2002) předpokládá, že korupce podkopává důvěru veřejnosti v oblasti vysokoškolského vzdělávání, zhoršuje kvalitu vzdělávání, připravuje nekvalifikované mladé odborníky a učí je zkresleným hodnotám a etickým principům (Rumyantseva, 2002).

Organizace OSN pro výchovu, vědu a kulturu dospěla k závěru, že korupce ve školách a na univerzitách vážně škodí vzdělávacím systémům po celém světě. Analýza situace v 60 zemích ukázala, že nelegální platby za přijetí studentů na vysoké školy, úplatky za složení zkoušek a jiné podvody a zneužití jsou rozšířeny jak v průmyslově rozvinutých, tak i v rozvojových zemích (Hallak a kol., 2007). Stejně nebo podobné síly, jež brání a narušují vývoj milionů studentů v zemích třetího světa, rovněž podkopávají budoucí připravenost a kvalitu rostoucího počtu dětí v průmyslově vyspělých zemích (Hallak a kol., 2007)

Hallak a Poison (2007) považují etickou výchovu za zásadní pro předcházení korupci tím, že podpoří postoje, které nebudou podporovat korupci napříč novou generací. Posilování postojů, které nebudou tolerovat korupci, by tedy mělo být jedním z prioritních úkolů vzdělávání. Etické vzdělání pro žáky a mladé lidi bezpochyby může pomoci prolomit kruh korupce, jelikož dnešní mladí jsou potenciálními vůdci zítřka (Hallak a kol., 2007).

Ve svém výzkumu jsem si rozhodla zúžit předmět zkoumání a zaměřit se na problémy v přijímacím řízení na vysoké školy. Účelem mého výzkumného projektu je porovnat míru průhlednosti a korupce v přijímacím řízení na vysoké školy v poměrně rozvinutých (Česká republika) a rozvojových (Kyrgyzstán) zemích. Odlišný stupeň rozvoje, rozdílná mentalita a různé sféry vlivu těchto států činí tento průzkum zajímavým a dosažené výsledky mohou sloužit jako užitečný podklad pro další větší výzkumy v této oblasti.

Hlavním teoretickým východiskem pro uskutečnění tohoto výzkumu byl průzkum transparentnosti přijímacího řízení na vysoké školy v ČR realizovaný roku 2008 mezinárodní organizací Transparency International - Česká republika (TIC) ve spolupráci se společností Scio. Průzkumu se účastnilo 4 370 respondentů. Ti absolvovali přijímací řízení na některé veřejné vysoké škole v ČR v akademickém roce 2007/2008. Průzkum byl zaměřen na získání zkušeností

studentů s přijímacím řízením a na to, jakým způsobem jej hodnotí po stránce přístupu k informacím, průběhu, obsahu a vyhodnocení přijímacích zkoušek. Průzkum navíc konfrontoval respondenty s jejich vlastním názorem na korupci. Můj projekt se od tohoto průzkumu samozřejmě liší rozsahem, ale také způsobem výběru respondentů a způsobem dotazování. Respondenti průzkumu transparentnosti byli zejména účastníky Národních srovnávacích zkoušek, zatímco respondenti mého projektu jsou výhradně studenty fakulty humanitních studií, což znamená, že pro přijetí do studia museli úspěšně složit písemnou zkoušku. Podstatný je také rozdíl ve způsobu dotazování, i když samotný dotazník jsem převzala z průzkumu transparentnosti. Respondenti průzkumu transparentnosti realizovaného v ČR odpovídali prostřednictvím dotazníku uveřejněného na webových stránkách organizace Transparency International – Česká republika. Ve svém výzkumu jsem se rozhodla použít metodu písemného dotazování pomocí předem vytištěných dotazníků. Zvláštnost mého výzkumu spočívá v tom, že budou porovnány zkušenosti a postoje ke korupci samotných studentů v obou zemích. Vzhledem k tomu, že právě oni jsou budoucí vůdci a lídři, jejich postoj ke korupci bude do určité míry ovlivňovat hospodářský a politický rozvoj těchto dvou zemí. Zdůrazňuji, že tento výzkum není reprezentativní a představuje jen pilotní sondu do zmíněné problematiky.

1.1 Cíl práce.

Konkrétním cílem mé práce je tedy porovnat míru konfrontace s korupcí, postoj ke korupci a úroveň průhlednosti v přijímacím řízení na základě praktických zkušeností studentů v České republice a Kyrgyzstánu.

2. Stanovení hypotéz

Podle údajů průzkumu Transparency International v roce 2007 ([Globální barometr korupce](#)) školství není českou veřejností považováno za nejzkorumpovanější oblast. Index vnímání korupce ve vzdělání v České republice se rovná 2.3 (1: není vůbec zkorumpován, 5: mimořádně zkorumpován). Zatímco Index vnímání korupce ve vzdělání Kyrgyzstánu jako součástí SNS se rovná 3.8. Rozdíl je obrovský. Pokud porovnáme i složený index vnímání korupce CPI za rok 2009, nalezneme také velký rozdíl. Na žebříčku s indexem 4.9 zaujímá Česká republika 52. příčku, zatímco Kyrgyzstán s indexem 1.9 se dělí o 162. příčku s Angolou, Republikou Kongo a

Venezuelou (na stupnici 10-0, kde hodnocení 10 označuje zemi téměř bez korupce a hodnocení 0 zemi s vysokou mírou korupce). Ze všeho výše uvedeného jsem pro svou bakalářskou práci stanovila hlavní hypotézu, která zní: „*Předpokládám, že přijímací řízení na vysoké školy v Kyrgyzstánu je zkorumpovanější než v České republice*“. K ověření hlavní hypotézy přispívají další tři dílčí hypotézy:

1. *Přijímací řízení na vysoké školy v České republice je průhlednější než v Kyrgyzstánu.*

K této hypotéze se vztahují otázky č. 1-9 z dotazníku (viz. Příloha č.1). Účelem těchto otázek bylo zjistit, jaké mají studenti zkušenosti s průběhem přijímacího řízení, jak se dokáží vyjádřit k jeho transparentnosti, zda považují přijímací řízení na VŠ za objektivní. Kromě toho měly odpovědi na tyto otázky přinést informaci o tom, jaký je podle uchazečů přístup vysokých škol k přijímacímu řízení, jak uchazeči vnímají jejich vstřícnost, jak školy s uchazeči komunikují a do jaké míry s nimi v rámci přijímacího řízení jednájí jako s rovnocennými partnery. Analýza dat, získaných pomocí těchto otázek by měla potvrdit, nebo vyvrátit dílčí hypotézu číslo 1.

2. *Míra korupce, se kterou se studenti setkávají u přijímacího řízení v České republice, je nižší než v Kyrgyzstánu.*

K této hypotéze se vztahují otázky 10, 11, 12 a 13 z dotazníku (viz. Příloha č.1).

Respondenti měli možnost na dotazy ke korupčnímu jednání u přijímacích zkoušek a již při studiu odpovídat formou otevřených odpovědí. Cílem bylo zjistit, na jaké korupční jednání respondenti narazili. Indikátorem korupce mohou být různé nestandardní projevy, a proto je podstatné zjistit a pak srovnat, s jakými korupčními projevy se studenti setkávají v Kyrgyzstánu a s jakými v České republice. Interpretace dat, získaných pomocí těchto otázek by měla potvrdit, nebo vyvrátit dílčí hypotézu číslo 2.

3. *Poslední a podle mě nejdůležitější hypotéza zní: Míra tolerance korupce mezi studenty v Kyrgyzstánu je vyšší než v České republice.*

Tuto dílčí hypotézu ověřují otázky č. 14, 15, 16 a 17 z dotazníku (viz. Příloha č.1). Cílem této části dotazníku je sledovat integritu respondentů, respektive jejich postoje ke sdělením, která se týkají korupce a porušování pravidel. Bude zkoumáno několik rovin integrity mládeže: morální a etická; schopnost držet se nastavených pravidel a míra tolerance korupce. Analýza dat, získaných pomocí těchto otázek by měla potvrdit, nebo vyvrátit dílčí hypotézu číslo 3.

3. Korupce – vymezení pojmu

Cílem této kapitoly je pokusit se vymežit pojem korupce a popsat její typy. Korupce je fenomén, který existuje odepaměti. Všichni známe tento pojem, setkáváme se s ním v médiích nebo přímo v životě a každý na něj má svůj vlastní názor. Původně pojem „korupce“ pochází z latiny a vychází ze slovního základu „rumpere“, jehož význam je: zlomit, přetřhnout. Podle údajů organizace Transparency International latinský výraz „corruptus“ označuje následek takového zlomu a způsobuje to, že je dotyčný přinucen ke změně postojů, zásad a názorů (Korupce a protikorupční politika ve veřejné správě, 2005).

Co lze tedy rozumět pod pojmem korupce? Slovo *korupce* může v různých kontextech měnit své významy. Existuje proto poměrně velký počet různorodých definic.

Definice Světové banky například praví, že korupce je „*zneužití veřejné pravomoci (síly) k soukromému prospěchu*“ (Hellman a kol., 2000:6).

Organizace Transparency International definuje korupci jako „*zneužití pravomocí za účelem získání nezaslouženého osobního prospěchu. Znamená takové jednání představitelů veřejného sektoru (ať už se jedná o politiky či státní úředníky), jímž se nedovoleně a nezákonně obohacují prostřednictvím zneužívání pravomocí, které jim byly svěřeny.*“ (Korupce a protikorupční politika ve veřejné správě, 2005:7).

Další relativně přesnou definici korupce poskytuje Konvence OSN o postupu proti korupci, v níž korupce je definována jako "*nabídka, slib nebo předání jakékoliv výhody v něčí prospěch jako nepřiměřené pohnutky pro vykonání nebo nevykonání povinností a požadavek přijetí jakékoliv takové výhody jako nepřiměřené pohnutky pro vykonání nebo nevykonání povinností*" (Krapl, 2007: 36). Pohled na korupci je zde vytyčen ze dvou stran, ze strany toho, kdo uplácí, i ze strany toho, kdo je uplácen, přičemž obě strany jsou součástí korupce.

OSN později tuto definici upravila na "*úplatkářství nebo jiné chování ve vztahu k osobám, jimž byla svěřena odpovědnost, které porušuje jejich povinnosti vyplývající z jejich postavení a směřuje k získání nepatřičných výhod jakéhokoli druhu pro ně samotné nebo pro jiné osoby*" (Krapl, 2007: 36).

Základním znakem korupce je, že někdo nejedná poctivě a nestranně při plnění svěřených úkolů vyplývajících z jeho postavení (Korupce a protikorupční politika ve veřejné správě, 2005)

Korupční chování lze proto definovat jako „*zradu závazků vůči celku a jeho morálním zásadám*“ (Frič, 1999:302).

Podle Transparency International je dalším rysem korupce, že je vedena touhou po zisku či jiném osobním prospěchu, kde výhoda nemusí mít pouze peněžní podobu. Kromě peněz mohou

tyto výhody mít formu ochrany, zvláštního zacházení, doporučení, podporování nebo preferování žen či mužů.

Ve skriptech Korupce a protikorupční politika ve veřejné správě je uvedeno, že korupční vztahy se nemusí objevovat pouze ve vztahu soukromá osoba – veřejný činitel. Například v obchodním styku se korupce projevuje mezi dvěma soukromými osobami. V tomto případě má jedna ze stran tohoto vztahu obvykle zájem na získání výhody od strany druhé, přičemž zástupce této druhé strany je v takové pozici, že o udělení výhody může rozhodovat. Veřejný zájem zde sice dotčen zpravidla není, ale i tento druh korupce přináší významné škody (Korupce a protikorupční politika ve veřejné správě, 2005)

Důležité je, že v korupčním vztahu nejsou jen dvě strany, ale vždy tři, přičemž ta třetí - pasivní strana - je vždy stranou poškozenou. Takovou třetí stranou může být „daňový poplatník“ v případě předražené veřejné zakázky nebo neoprávněně vyplacené dotace ze státního či místního rozpočtu (Korupce a protikorupční politika ve veřejné správě, 2005).

Ze všeho výše zmíněného vyplývá, že korupce je takové jednání, při kterém *„osoba v určitém kvalifikovaném postavení (volený zástupce, úředník zaměstnaný ve veřejné správě, zaměstnanec veřejného sektoru, ale i osoba na určité pozici v soukromém sektoru) zneužívá svého postavení k osobnímu obohacení nebo obohacení třetích osob, přičemž z tohoto jednání mohou mít přímý užitek osoby, které korupční jednání vyvolají, a vždy vzniká škoda do různé míry určitelné skupině fyzických i právnických osob“* (Korupce a protikorupční politika ve veřejné správě, 2005:8).

3.1 Typy korupce

Hallak a Poisson (2007) rozlišují mezi politickou, legislativní, administrativní a byrokratickou korupcí. Politická korupce se děje v případě zneužití příslušnosti k politické straně (či odborovému svazu) k získání neoprávněně přednosti. Legislativní korupce nastává, když politici prodávají své hlasy nátlakovým skupinám. K administrativní korupci dochází v případě, kdy veřejní úředníci přijímají odměny za to, že někomu zajistí dohodu o státní dodávce nebo při obcházení daně. Byrokratická korupce probíhá, když je byrokrat podplacen, aby urychlil obvyklé postupy s cílem vyčistit kádrové složky či zpomalit vyšetřování dokumentů pro soud. V každém případě tyto typy korupce předpokládají transakci mezi veřejnými a soukromými subjekty, jejíž prostřednictvím jsou společenské statky neoprávněně přeměněny na osobní prospěch (Hallak a kol., 2007).

Korupce pokrývá širokou řadu aktivit, jakými jsou například protěžování, nepotismus, klientelismus, vymáhání úplateků, zpronevěra společenských statků a podobné (viz. Rámeček 1.). Některé z těchto praktik jsou dle Hallaka a Poissona (2007) v *souladu* s pravidly. Například, když osoba dává úplatek proto, aby zajistila, že administrativní rozhodnutí bude přijato nebo přijato včas (zejména v souvislosti s těžkopádností byrokratů, kteří jsou špatně vybaveni a zásobeni a vyznačují se nekompetencí, neefektivností a byrokratismem). Jiné jsou uskutečňeny *proti* pravidlům. To je v případě, kdy osoba dává úplatek proto, aby zajistila přijetí administrativního rozhodnutí v rozporu s pravidly. Korupce může zahrnovat krádež veřejných zdrojů jako v příkladu úniku finančních prostředků nebo materiálů, čili „ghost teachers“ (Hallak a kol.,2007).

Rámeček 1. Typy korupce

Úplatek, odměna	<i>neoprávněná platba uskutečněna s úmyslem získat prospěch</i>
Obcházení podmínek	<i>neužívání právních podmínek</i>
Přivlastnění, únik	<i>protiprávní užití veřejných zdrojů</i>
Zneužívání finančních prostředků	<i>protiprávní užití veřejných zdrojů</i>
Zpronevěra	<i>krádež veřejných zdrojů</i>
Zneužití	<i>protiprávní užití veřejných zdrojů</i>
Protěžování	<i>protiprávní přednost věnována někomu</i>
Podvod	<i>jakýkoli druh korupčního jednání</i>
Fiktivní zaměstnanci	<i>dostávají plat, ale nepracují</i>
Nepotismus	<i>protiprávní zvýhodňování příbuzných</i>
Obchod s ovlivňováním	<i>ovlivňování veřejného rozhodnutí za úplatek</i>

Zdroj: Hallak a Poisson, 2007:30

Rozlišuje se mezi „grand“ a „petty“ korupcí. Do „grand“ korupce jsou zapojeni vysoce postavení úředníci a politici a dostatečně velké částky peněz; vyznačuje se silným ekonomickým dopadem. Příkladem mohou být podvody při zadávání veřejných zakázek na velké projekty, jakými je například výstavba škol nebo výroba učebnic. Do „petty“ korupce jsou zapojeni veřejní činitelé všech úrovní a mnoho malých částek peněz; i když má omezený ekonomický dopad, může mít vážné sociální dopady, zejména pro chudé. Případem drobné korupce jsou nelegální poplatky, které platí rodiče učitelům a ředitelům, aby jejich děti byly přijaty do školy či byly protěžovány nebo úspěšně složily své zkoušky. Neexistuje však žádný přísný rozdíl mezi „grand“ a „petty“

korupci. Ve skutečnosti, je mezi nimi určitá souvislost. Často místní úředníci ospravedlňují „petty“ korupci existencí „grand“ korupce (Haalak a Poisson, 2007).

3.2 Jaký je rozsah korupce?

Především je třeba zdůraznit, že korupci není možné měřit. Existují odhady, ale ve skutečnosti nic přesného. Mezinárodní organizace Transparency International (TI) již od roku 1995 každoročně zveřejňuje Index vnímání korupce (Corruption Perception Index), jenž měří stupeň vnímání existence korupce, jak podle představitelů podnikatelské sféry, akademiků a analytiků rizik (jak místních residentů tak i vnějších) panuje mezi úředníky veřejné správy a politiky. Jedná se o složený index, který se čerpá z 16 různých průzkumů provedených 10 nezávislými institucemi. Země, které jsou těsně u 10, jsou považovány za „vysoce čisté“, a ty, které jsou blíže k nule, jsou považovány za „vysoce korupční“.

Rámeček 2. Výhody a nevýhody CPI

Konstruktéři indexu sjednocují několik nezávislých průzkumů do jednoho čísla, což může být zdroj výrazných nepřesností. Tento proces vyžaduje úpravu, která umožňuje vložit všechna „měření“ na jednu stupnici. Problémem mohou být také národní specifika. Tedy, lépe řečeno konkrétní korupční praktiky v jednotlivých zemích a jejich vnímání dotazovanými osobami, což je příčina další nutnosti upravovat data tak, aby mohla být sjednocena v jednom ukazateli. Techniky úprav se stále vyvíjí, nemohou však překonat otázku, zda je tak možné objektivně poměřovat třeba Čínu s Velkou Británií. Kvalita tohoto ukazatele ale asi úplně nespočívá v sofistikovanosti postupu měření či ve složitosti konstrukce indexu, nýbrž v pozornosti, jaká je ukazateli věnována a v důvěryhodnosti, jíž se TI těší.

Výhodou CPI je, že je schopen zachytit vnímání korupce u zdroje, tedy u lidí, u nichž se předpokládá, že s korupcí přicházejí nejčastěji do styku nebo mohou být dokonce aktéry samotného obchodování s vládními privilegii (Otáhal, 2006:38).

Podle CPI 2005, který zahrnuje 159 zemí, oproti 146 zemím v roce 2004, více než dvě třetiny zkoumaných států dosahují hodnocení méně než 5. Téměř polovina zemí má hodnocení méně než tři, což ukazuje na závažné korupční problémy. Jako nejsilnější je korupce vnímána v Čadu, Bangladéši, Turkmenistán, Myanmaru a Haiti. Některé země se od roku 1995 zhoršily a několik z nich má velmi vysoké příjmy: Polsko, Argentina, Filipíny, Zimbabwe, Kanada, Indonésie, Irsko, Malajsie, Izrael, Slovinsko, Česká republika, Velká Británie a Venezuela. Jedno

z nejvýznamnějších zlepšení je v Korejské republice, jejíž vláda oznámila svůj cíl patřit do top 10 zemí světa. Existuje také několik odhadů ekonomických nákladů na korupci. Podle hrubého odhadu Světové banky v ekonomice o 30 bilionech činí náklady na korupci 1 bilion dolarů ročně. Podle Africké unie činí přímé a nepřímé náklady na korupci v Africe asi 25 procent z jejího hrubého domácího produktu (HDP, *The Economist*, 19 září 2002). V Mexiku se náklady na korupci odhadují na 15 procent hrubého národního produktu (HNP), V Indii byly odhadnuty na zhruba 20 procent HNP v roce 1980 (Roy, 1996).

Korupce je ve všech zemích světa, existují však obrovské rozdíly v rozsahu, projevech a nákladech na korupci. Některé studie prováděné Světovou bankou ukazují, že země s průmyslově vyspělou ekonomikou mají menší průměrnou korupci než země s rozvojovou ekonomikou. Zároveň však existují země, jako je Botswana, Chile nebo Slovinsko, jejichž odhad korupce je lepší než v některých zemích z Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD).

Průzkumy neoficiálních plateb (CPI) ukazují, že v některých společnostech je korupce všudypřítomná a víceméně ovlivňuje všechny aspekty života lidí: policie, soudnictví, celní správa, daně, stavební povolení, veřejné služby a obzvláště zdravotní péče a vzdělání.

Podle údajů Transparency International 2007 (Globální barometr korupce) lidé nevnímají vzdělávání jako hlavní oblast pro korupci. Ve většině zemí je tedy vzdělávání méně zkorumpované než policie, soudnictví a celní orgány. Podplácení v této oblasti jsou však velmi četná, i když se jedná pouze o malé částky (Hallak a kol., 2007). Zranitelnost vzdělávacího systému vůči všudypřítomné korupci lze vysvětlit různými faktory, a některé z nich uvádí Dedze (2005):

1. *Vysoká míra návratnosti vzdělání.* Lidé věří, že pomocí diplomů získají lépe placená pracovní místa, a proto by někteří chtěli podplácet s cílem získat lepší známku či dobře uznávaný diplom;
2. *Komplikovanost a neprůhlednost pravidel v kombinaci se špatným řízením a kontrolou* na všech úrovních. Neprůhlednost vzdělávacích pravidel, slabá informovanost veřejnosti o vládních rozhodnutích otevírají možnosti pro korupci;
3. *Nízké platy státních činitelů a učitelů.* V mnoha zemích jsou platy učitelů poměrně nízké ve srovnání s příjmem na hlavu. Situace se dokonce zhoršila v některých zemích, jako je Arménie, což připravilo půdu pro šíření korupčních praktik;

4. *Zeslabení etických norem.* V některých zemích s přechodovou ekonomikou, v procesu obnovení nebo krize, je často pozorováno zeslabení etických norem: obcházení zákonů se stalo obecným pravidlem – výrazným příkladem tomu je přijetí na vysoké školy v zemích bývalého Sovětského svazu (Dedze, 2005).

4. Korupce ve vzdělání

Korupce ve vzdělávání může být definována jako „*systematické zneužití pravomoci k osobnímu prospěchu se značným vlivem na dostupnost a kvalitu vzdělávacích statků a služeb, a proto i na přístup, kvalitu a spravedlnost ve vzdělání*“ (Hallak a Poisson, 2002:29).

Korupce ve vzdělávání není nedávným objevem. Podle údajů mezinárodní organizace International Institute for Educational Planning před několika desítkami let pozorovatelé řádného fungování vzdělávacích systémů zaznamenali různé případy porušení při použití zdrojů: jmenování, rozmístění a odměňování učitelů (Brazílie), fiktivní učitelé (Indonésie), výroba a distribuce učebnic (Filipíny), soukromé doučování (Mauricius) a osobní použití služebních vozů patřících administraci školy (Haiti). Podvod při používání finančních prostředků zaměřených na pomoc vzdělávání také není novým fenoménem. Příkladem mohou být technické a odborné školy v rozvojových zemích, které dostávají zastaralé zařízení a materiály nebo velké zásoby nepoužitelných počítačů (Hallak a Poisson, 2007). Nicméně korupce ve vzdělávání byla důsledně ignorována několik desítek let (a zůstává i nadále). Důvodů k této situaci je několik: jedním z nich je, že mnozí pedagogové nejsou ochotni zpochybňovat představu o vzdělávacím sektoru. Dalším důvodem je, že jsou velice opatrní na to, aby nedocházelo k nepříznivým účinkům při mobilizaci finančních prostředků.

4.1 Označení možností korupce ve vzdělání

Ve své definici korupce Amundsen (2000) rozlišuje pět hlavních forem korupce: zpronevěru, podplácení, podvod, vydírání a protěžování. Definuje tyto různé pojmy takto:

zpronevěra: krádež veřejných zdrojů veřejnými činiteli. Jedním z příkladů ve vzdělávacím sektoru je využití finančních prostředků na výstavbu škol pro financování politických stran nebo politických kampaní;

podplácení: platby (v hotovosti nebo naturální) dané nebo přijaté ve zkorumpovaných vztazích. Jednou z ukázek toho je dávání úplatku proto, aby byla nějaká osoba přijata jako učitel, a to i v případě, kdy tato osoba k tomu nemá žádné odpovídající oprávnění;

podvod: hospodářská trestní činnost, která zahrnuje některé formy podvádění, klamání nebo úmyslné uvádění v omyl. Jedním projevem ve vzdělávacím sektoru je vytváření dokumentových nebo diplomních továren, přičemž osoba může koupit falešný diplom přímo na internetu;

vydírání: případ, kdy jsou peníze nebo další zdroje získány využitím nátlaku, násilí nebo hrozby použití síly. Ve vzdělávacím sektoru je méně příkladů použití násilí nebo hrozby a jeho použití ve srovnání s ostatními odvětvími. Nicméně, sexuální obtěžování žáků nebo povinnosti rodičů platit nezákonné nebo neoprávněné poplatky pro přijetí jejich dětí do školy, může být klasifikováno jako vydírání;

protěžování: mechanismus využívání moci dopouštějící „privlastnění“ a velmi neobjektivní distribuci státních zdrojů. Případ nepotismu, kdy veřejný činitel upřednostňuje svoje členy rodiny, je také součástí protěžování. Existuje mnoho příkladů protěžování v oblasti vzdělání, včetně náboru vedení školy na základě členství v politické straně, nebo nábor učitelů na základě členství v odborové organizaci jako v Mexiku (Amundsen, 2000).

4.2 Typologie forem korupce ve vzdělání

Články publikované v posledních letech se pokusily vytvořit typologii forem korupce ve vzdělávání. Například Chapman (2002) ve svém díle „Corruption and the education sector“ rozlišuje pět různých forem porušení, které mohou být považovány za korupční, přesněji: protiprávní akty podplácení nebo podvodu (například podvody při zadávání veřejných zakázek); opatření k zajištění nevelkých plateb od těch, kteří zaplatili příliš málo nebo pozdě (popř. protiprávní poplatky shromážděné na úrovni školy); opatření k získání splněné práce v obtížných podmínkách (úplatky administraci za účelem včasného získání diplomu); rozdíly v kulturních hlediscích (například dárky dané učitelům); nekompetentní jednání (například neracionální používání prostředků). Zároveň s tím Tanaka (2001) identifikuje tři hlavní oblasti korupčního jednání: veřejné zakázky, vedení školy a korupce učitelů ve třídě. Heyneman (2002) definuje dva hlavní typy korupčních praktik ve vzdělání, a to: korupci ve sféře služeb a akademickou korupci.

Patří mezi ně: korupce při zadávání veřejných zakázek, korupce vůči školním nemovitostem a daním, korupce při výběru, korupce v akreditaci a v nesprávném počínání ve funkci. Konečně, Rumyantseva (2005) odlišuje korupci, která nezaplétá studenty jako činitele a má na ně nepřímý dopad (např. podvody při zadávání veřejných zakázek), od korupce, která se týká studentů jako činitelů a má přímý dopad na jejich hodnoty, přesvědčení a životní šance (např. podplacení za účelem získání diplomu).

Hallak a Poison (2007) uvádí, že nejškodlivější dopad má právě korupce, která se přímo týká žáka a jeho učitele. Poskytují pro to několik důkazů: zaprvé, děti jsou přímo ovlivněny tímto druhem korupce, což může nadále působit na jejich možnosti v životě (není to ten případ korupci, který se koná na vyšší správní úrovni, což má mnohem menší přímý dopad na žáky). Kromě toho jim může přímo bránit v přístupu do školy nebo postoupení do dalšího školního roku. Zadruhé jsou tímto způsobem děti v přímém kontaktu, a dokonce se podílí na nezákonné činnosti. Zatřetí, v důsledku toho může korupce ve třídě přispět k rozvoji k výše definované „kultury korupce“, mezi těmi dětmi, které měly přímý kontakt s porušením. Zároveň právě tyto nejviditelnější formy korupce bývají nejvíce tolerovány. V této souvislosti Chapman (2002) odkazuje na příklad Kambodži, kde se obecně uznává, že vláda by nedokázala udržet učitelský personál, pokud by učitelé nebyli schopni subvencovat své platy, a to zejména prostřednictvím protiprávních poplatků.

5. Příčiny korupce ve vzdělání.

Ve své knize „Corrupt schools, corrupt universities: what can be done?“ Hallak a Poison (2007) uvádějí, že k rozvoji korupce ve školství vedou jak vnitřní, tak i vnější faktory. Navíc existuje souvislost mezi vnitřními a vnějšími faktory, což bude ukázáno dále. Vnitřními faktory, které vedou ke korupci ve vzdělání, jsou následující:

5.1 Vnitřní faktory:

-absence jasných norem a předpisů. Je to vážný problém ve většině oblastí plánování a řízení vzdělávání, zejména ve financích, speciálních příspěvcích, vedení učitelů, diplomech, akreditacích a v celých oblastech zadávání veřejných zakázek. V důsledku nejasných pravidel financování škol pouze nemnozí specialisté dokážou zkontrolovat, zda fondy byly přiděleny řádně.

-neprůhlednost postupů. Nedostatek průhledných postupů na všech úrovních administrativního žebříčku vytváří příležitosti pro korupci. Například, nedostatek průhledných postupů v kontrole a disciplinárních záležitostech umožňuje rozšíření takových jevů jako jsou „ghost teachers“.

-monopol nebo plná moc. Podle Klitgaardovy rovnice (viz Tabulka 2) monopolní situace a plná moc podporují korupci. Jako příklad může sloužit monopol na akreditaci vysokých škol (včetně soukromých) uplatňovaný rektory v mnoha zemích bývalého Sovětského svazu.

Rovnice Klitgaarda pro korupci.

Korupce (k) = m (monopolní moc) + v (volnost jednání úředníků) – o (odpovědnost)

Zdroj: Klitgaard, 2000

nedostatek profesních norem. Podle autorů některé země vytvořily kodex chování, ale často bez zřízení náležitých mechanismů uskutečňování. V důsledku toho v konkrétní situaci učitelé obvykle nemají jasnou představu, co mají nebo nemají dělat.

nízké platy a slabé motivační systémy. To je pravděpodobně nejdůležitější faktor. Nízké platy v pedagogické profesi v kombinaci se slabou motivací bezpochyby mohou vést k neoprávněnému chování jak správců, tak i učitelů. Žádné perspektivy profesního rozvoje, nedostatek příležitostí k osobnímu prosazování a smutné vyhlídky na odchod do důchodu jsou skutečně demotivujícími faktory;

nízká efektivita vedení. Dobrá správa vyžaduje odpovídající řízení, vhodné účetnictví, nástroje kontroly (revize) a schopnost je používat. Nízká absorpční kapacita, slabé účetní a monitorovací systémy, neprůkaznost mechanismu auditu a kontroly samozřejmě vytváří riziko korupce, jako je zneužívání nebo zpronevěra finančních prostředků;

slabá informovanost veřejnosti. Obvykle vzdělávací sektor se svými uživateli udržuje byrokratický vztah, který je protichůdný ke kultuře otevřenosti a průhlednosti. Nedostatek informací a jejich nepřístupnost pro veřejnost, nemožnost jakékoliv sociální kontroly vytváří nesmírné příležitosti pro korupci.

rozvoj informačních a komunikačních technologií. V současné době rozvoj nových technologií podporuje vznik nových, rozsáhlých forem akademického podvodu. Mnoho webových stránek

nabízí možnost nákupu kurzových prací nebo diplomů online. Jejich cena se liší v závislosti na specializaci těchto diplomů nebo titulů.

privatizace. Privatizace části středního a vyššího vzdělávání vyžaduje založení spolehlivých mechanismů akreditace. Mohou být ohroženy různými způsoby včetně akreditace založené na neprůhledných kritériích, vypláceních úplatků k získání akreditaci. Školy dávají nepravdivé informace o své akreditaci a vytváří falešné akreditační orgány.

globalizace. Vyrůstá internacionalizace studentů, a tím přináší trhu nové výzvy. Například, se stalo obtížným kontrolovat pravost diplomů, v důsledku čehož trh zažívá boom falešných diplomů (Hallak a kol., 2007).

5.2 Vnější faktory

Při vysvětlování jevu korupce v rámci vzdělávacího systému jsou důležité i vnější faktory, především:

absence politické vůle. V poslední době mnoho zemí vytvořilo komise proti korupci, a to často pod přímým dohledem hlavy státu či předsedy vlády, jako důkaz svého odhodlání v boji proti korupci. V mnoha případech se to bohužel ukázalo bezvýznamné - vzhledem k trvalému nedostatku politické vůle na nejvyšší úrovni.

činnost politických, ekonomických a/nebo sociálních struktur. Ovšem, demokracie, chudoba a sociální struktury nejsou rozhodujícími činiteli korupce (tento fenomen existuje i v demokratických i v bohatých zemích), ale za určitých podmínek jsou faktory vedoucí k rozvoji korupčních praktik.

pokles etických hodnot. Existuje názor, že „*tvrdá represe v režimech sovětského typu podnítila lidi, žijící v těchto zemích, myslet si, že dobrá praxe se nebude řídit zákonem*“ (Karklins, 2005). Dedze (2005) dokazuje, že kvůli této mentalitě podvodné praktiky v zemích s přechodnou ekonomikou rostou mnohem snadněji než v západních demokraciích; absence etických norem pro úředníky (nebo jejich omezené uplatnění) situaci nezlepšuje.

zastupitelnost finančních toků. Zastupitelnost finančních toků zejména na místní správní úrovni vede k neprůhlednosti při přidělování prostředků. To může vytvářet příležitosti k alokaci finančních prostředků od sektoru k sektoru na úkor vzdělávání, zejména v souvislosti s rozpočtovým omezením. Když finanční prostředky přidělené pro podporu vzdělání slouží místo toho osobním zájmům, včetně volebních programů, to je samozřejmě korupční praktika.

nedostatek vnějšího auditu v kombinaci se slabým soudnictvím. Nedostatek potřebných mechanismů vnějšího auditu spolu se slabým soudnictvím znemožňuje kontrolovat jak zákonnost, tak i náležitost rozhodnutí, přijatých v rámci veřejného sektoru jako celku.

žádné právo na informace. Neznalosti podmínek přístupu ke vzdělání, absence včasného zveřejňování údajů o zápisu, výsledků zkoušek a finančních toků apod. jsou překážkami pro sdílení informací a zjištění působení veřejného sektoru pro veřejnost. Zároveň, uživatelé systému nemají možnost dát najevo své stížnosti. Konečně, neuznání práva na informace jim překáží v uplatňování jakékoliv sociální kontroly.

vysoká konkurence na trhu práce. V současné době je význam diplomů příliš nafouknut (platí to zejména pro zemí bývalého Sovětského svazu). K tomu přispěla vysoká konkurence pro dobře placená pracovní místa a strach z nezaměstnanosti. V důsledku toho je ve vzdělávacím sektoru více akademických podvodů, větší tlak na ty úředníky v systému, kteří kontrolují rozhodování, podpora soukromých doučování s vyžadováním větších šanci na výhru v soutěžích (Hallak a kol., 2007).

Souvislost mezi vnitřními a vnějšími faktory je snadno vysledovatelná. Například, slabé odpovědnostní monitorovací a dozorové mechanismy v kombinaci s absencí vnějších mechanismů auditu a slabým soudnictvím snižují možnosti odhalení a odražení podvodů. Podobně, nedostatečná veřejná informace pro uživatele vzdělávacího systému a neuznání práva na informace na vnitrostátní úrovni, přispívá k podporování kultury neprůhlednosti, tajemství a nedostatků odpovědnosti. Z výše zmíněného lze usoudit, že vnější a vnitřní faktory jsou nejenom propojeny, ale navzájem se posilují.

5.3 Příčiny korupce ve vzdělání v zemích bývalého Sovětského svazu

Z výsledků průzkumu Transparency International v roce 2007 ([Globální barometr korupce](#)) vyplynulo, že země bývalého Sovětského svazu se řadí ke státům s nejhorším vnímáním korupce ve vzdělávání. Na otázku, proč tomu tak je, se pokusili odpovědět Paul Temple and Georgy Petrov (2004) ve svém díle *Corruption in Higher Education: Some Findings from the States of the Former Soviet Union*. Podle autory příčin je několik:

-nízké platy. Nepochybně, nízké platy a konstantní nedoplatky ovlivnily morálku učitelů a připravily živnou půdu pro úplatkářství. V Rusku lidé říkají: „Není možné žít čestně za tak nízké mzdy – učitelé jsou přinuceni žádat a přijímat úplatky“ (Temple a Petrov, 2004). Tímto argumentem je korupce ospravedlněná nejen akademickými pracovníky ale občas i studenty. Mnozí to v oblasti vysokoškolského vzdělávání vnímají jako "přinucenou korupci", kdy obě strany, dávající i přijímající úplatek, jsou nuceny se zapojit do úplatkářství, protože život, jak bylo prokázáno, není možný, pokud pravidla nejsou porušena. Tak se podplácení vysokoškolského vzdělání v zemích bývalého Sovětského svazu považuje za „stínové“, ale morálně oprávněné.

-bídne perspektivy po odchodu do důchodu. Důchodové perspektivy pro učitele jsou finančně problematické, což nutí starší zaměstnance se zamyslet nad svým blahobytem. Poslední průzkum tvrdí, že méně než 1 % Rusů považuje stávající penzijní úroveň za dostatečnou pro přežití (Statfakt, 2002). Je proto zřejmé, proč někteří z těchto starších profesorů spoří na důchod prostřednictvím přijímání úplatků.

-dědictví sovětského typu vysokoškolského vzdělávání. Systém vysokoškolského vzdělávání fungující v zemích bývalého Sovětského svazu vytváří nesmírné možnosti pro korupci, zejména kvůli rozšířenosti ústních přijímacích zkoušek a častých ústních zkoušek během studia. Silná konkurence pro "bezplatná" univerzitní místa, přidělovaná podle akademických úspěchů, povzbuzuje uchazeče a jejich rodiče k placení soukromých učitelů (Bondarev, 2002). To vše může přispět k úplatkářství, jelikož nejvíce vyhledávanými lektori jsou ti, jenž pracují na vysoké škole, na kterou se uchazeči chtějí přihlásit.

-nahrazování státního financování. Ekonomika v zemích bývalého Sovětského svazu od rozpadu čelila vážným problémům. V takové obtížné situaci byly vydané prostředky přidělené ze státního rozpočtu vysokým školám pouze na financování základních platů učitelů a studentských

stipendií. To znamená, že žádné finanční prostředky nebyly přiděleny na pokrytí nákladů spojených s údržbou budov a vzdělávacích materiálů. Nedostatek financování i na ty nejzákladnější potřeby vedl profesory vysokých škol k vysávání peněz ze studentů. To je možná příklad "neformálních poplatků" v pravém slova smyslu, spíše než korupce, ale její neregulovaná povaha znamená, že nelze mít jistotu, zda ke korupci docházelo, nebo ne.

-„mentalita“. Finanční a strukturální faktory nejsou jedinými příčinami korupce vysokoškolského vzdělávání v zemích bývalého Sovětského svazu: to je také spojeno s určitou mentalitou sovětského období. „Blat“ (v češtině: protekce, známost) praktiky (přijatelná stupeň drobné korupce) sovětského období naučily občany chránit svou rodinu a přátele, nepřijímat osobní odpovědnost, ale střídavě se spoléhat na vládu nebo ji vinit. Běžná praxe „dávání a brání“ („give and take“) za komunismu se proměnila v instutualizovanou a rozšířenou korupci. Přepokládá se, že většina studentů na univerzitách bývalého Sovětského svazu nyní absolvuje, ve větší či menší míře, pomocí korupčních praktik (Temple a Petrov, 2004).

Podle názoru člena představenstva Transparency International v Kyrgyzstánu (SNS) Adylbeka Sharshenbaeva existuje několik příčin vysoké úrovně korupce ve vzdělání: *„Za prvé, nízká životní úroveň, a v důsledku toho, nízké mzdy v zemi. Učitelé dostávají málo od státu, a proto dobírají úplatkami. Dalším důležitým faktorem je, že v Kyrgyzstán, zaměstnavatelé často nemají zájem o profesionální personál. Například, místa ve státní správě obvykle získávají díky známostem nebo spříznění“* (Karabaev, 2010:4).

6. Korupce a etika ve vzdělání

Není vždy zřejmý rozdíl mezi tím, co je „korupční“ jednání a co nikoliv, a to hlavně díky nedostatku jasných pravidel a předpisů (Hallak a kol.,2007). Přehledným příkladem této nejasnosti jsou dárky: lidé jsou v některých společnostech zvyklí dávat dárky i státním úředníkům a učitelům, což je pokládáno za součást společensko-kulturních vztahů a nemá to nic společného s korupcí (Hallak a kol.,2007).

V jiných společnostech jsou takové dárky přísně zakázány: jsou považovány za korupci a potrestány podle zákona. Z toho lze usoudit, že korupce je kulturní pojetí, které nemá univerzální význam; někteří ho dokonce pokládají za „západní“ pojetí, jenž není platné pro jiné společnosti (Hallak a kol.,2007). Hallak a Poisson jsou však přesvědčeni, že ve všech kulturách mají lidé jasnou představu toho, co by mělo být tolerováno, a co nikoliv, i když se jedná o slabý nebo dokonce chybějící systém pravidel a předpisů. Vrátime-li se k příkladu dáreků, většina lidí

rolišuje dárky s nižší peněžní hodnotou, které jsou součástí sociální výměny bez jakýchkoliv závazků, a dárky s vyšší peněžní hodnotou, které jsou dány v naději na získání nějaké výhody. A proto je hranice mezi korupčním a nekorupčním chováním opravdu nejasná, vzhledem k tomu, že hodnota daru může být hodnocena jinak v závislosti na kontextu a záměrech autora a příjemce je může někdy obtížně dešifrovat (Hallak a kol.,2007).

V důsledku toho se může ukázat vhodnější hovořit o etickém a neetickém chování, spíše než o chování korupčním či nekorupčním (Hallak a kol.,2007).

Jeden ze způsobů, jak označit rozdíl mezi etickým a neetickým chováním, předpokládá odhad vlivu tohoto chování na systém (Hallak a kol.,2007). Například, soukromé doučování nemusí nutně mít negativní dopad na systém: může kompenzovat nedostatečné státní vzdělání.

Soukromé doučování není tedy vždy neetická praxe, pokud například univerzity podporují jeho realizaci (financování dodatečného vyučování) ke zlepšení úrovně znalosti studentů neodpovídající normě. Ale v případě kdy učitelé vnucují soukromé doučování jako požadavek pro úspěšné absolvování předmětů, to může podkopat jak středoškolské, tak i vysokoškolské vzdělání. Jinými slovy, soukromé doučování není neetické samo o sobě; neetickým jej dělají podmínky jeho provozu a jeho vliv na běžné vzdělání (Hallak a kol.,2007).

Hallak a Poisson uvádí rozdíl mezi etikou v provozu vzdělávacího sektoru a vzděláním jako prostředkem ke zlepšení etiky (školní program, metody a mobilizace zúčastněných stran).

Existuje určitý vztah mezi etikou v oblasti vzdělávání a etickým vzděláním (viz. Tabulka 1): v korupčním prostředí vzdělání nemůže úspěšně prosazovat etické a sociálně důležité hodnoty. Jinak řečeno, k vytvoření vhodného prostředí pro výuku etiky a hodnot je rozhodující zajistit bezúhonnost a omezit neetické chování ve vzdělávacím sektoru (Hallak a kol.,2007).

Tabulka 1.	
Etické vzdělání	Etika ve vzdělání
- občanské vzdělání	- průhlednost
- univerzální hodnoty	- odpovědnost
- učitelé: profesionální / etický kodex	- rovnost
chování	- sociální kontrola

Zdroj: Hallak a Poisson, 2007:32

7. Podmínky vzniku korupce: průhlednost a odpovědnost

7.1 Průhlednost.

Průhlednost podle U4 znamená jasnost, čestnost a otevřenost. Průhlednost je zásada, o které by měly být informováni postižení administrativním rozhodnutím. Povinností státních úředníků, manažerů a správců je jednat viditelně, předvídatelně a srozumitelně. Průhlednost tedy znamená dostupnost, závaznost, kvalitu a spolehlivost a poskytuje velké množství včasných a spolehlivých hospodářských, sociálních a politických informací (například o soukromém využívání půjček investorů či úvěruschopnosti dlužníků, o vládních službách, peněžní a fiskální politice, a také o činnosti mezinárodních institucí). Průhlednost umožňuje institucím a veřejnosti činit uvážená politická rozhodnutí, neboť zvyšuje odpovědnost vlády a omezuje prostor pro korupci. Průhlednost je také významná pro hospodářství: zlepšuje alokaci zdrojů, zvětšuje efektivitu a zvyšuje perspektivy růstu. (glosář korupce, <http://www.u4.no>, 16.5.2010).

7.2 Odpovědnost.

Jasně vymezená pravidla a přístup k informaci ze strany veřejnosti nestačí k zajištění správného rozdělování a používání veřejných zdrojů. Systémy odpovědnosti jsou nezbytné pro kontrolu řádného dodržování pravidel, vyšetřování a potrestání potenciálně neslušného chování. Školy jsou tradičně odpovědné za dodržování předpisů a norem, které mají zajistit kvalitní vzdělání; všeobecně řečeno, vzdělávací systémy jsou zodpovědné za kvalitu svých produktů, a to: znalosti studentů, jejich zkušenosti, chování a výkon (Hallak a kol., 2007). Jak zdůraznil Anderson (viz Rámeček 4), odpovědnost ve vzdělání musí být zajištěna bez ohledu na výhody či nevýhody, které si student přinesl do školy.

Rámeček 3. Odpovědnost ve vzdělání.

Zprvė, systém pŕesnė stanoví odpovėdnost učitelů za vřechny studenty bez ohledu na vřhody či nevřhody, které si pŕinášejí do řkoly. Zadruhé, systém musí být postaven na uspořádaných součástech: cíle, hodnocení, pravidla, zdroje, odměny a tresty. Zatřetí, technické aspekty systému musí splňovat vysoké standardy. Začtvrté, systém musí být prostředkem sloužícím k pozitivní změně.

Zdroj: Anderson, 2004

Následně podle Andersena můžeme brát v tomto ohledu v úvahu čtyři modely odpovědnosti:

1. *Byrokratický model odpovědnosti*, tj. dodržování zákonů a předpisů. Byrokratický model může například požadovat po obvodech a školách veřejné zobrazení celého množství obdržených finančních prostředků.
2. *Profesní model odpovědnosti*, tj. dodržování profesních norem. Profesní model může přispívat ke stanovení a řádnému prosazování profesních norem učitelskými organizacemi.
3. *Model odpovědnosti založený na výkonu*, vymezený znalostmi studentů. Tento model může vykonávat testy měření kvality vzdělání a zveřejňovat výsledky pro širokou veřejnost.
4. *Tržní odpovědnost*, tj. regulace odpovědnosti pomocí interakcí. Tržní model může požadovat, aby všechny školy (veřejné a soukromé) poskytovaly spolehlivé informace rodičům o jejich základních charakteristikách a výsledcích (Anderson 2004).

Většina zemí kombinuje alespoň dva z těchto modelů odpovědnosti. Nicméně, profesní a tržní modely odpovědnosti existují jen v zemích s charakteristickými rysy: profesní odpovědnost vyžaduje učitele s vysokou úrovní odbornosti, zatímco tržní odpovědnost předpokládá existenci subvence umožňující rodičům zvolit si mezi soutěžícími školami v dané oblasti, je v rozporu se státním monopolem na poskytování vzdělávacích služeb a/nebo poskytování služeb v rukou jednoho dodavatele, veřejného nebo soukromého (jak je tomu ve venkovských oblastech v mnoha nejméně rozvinutých zemích). Funkční, udržitelný systém odpovědnosti vyžaduje zapojení různých zainteresovaných stran a jasné určení toho, kdo je zodpovědný komu, za co a s jakými následky (Hallak a kol., 2007).

8. Význam korupce ve vzdělání

Hallak a Poisson zdůrazňují, že vzdělání je unikátní odvětví, protože je nejdůležitější v předcházení korupce. Nejprísnější zákony a předpisy a efektivně provozované instituce nebudou stačit na to, aby se zabránilo korupci, pokud občané nezačnou aktivně vyžadovat odpovědnost ze strany vlády a veřejných institucí. Postoje občanů jsou nezbytné při budování svědomité veřejné správy. Posilování postojů, které nebudou tolerovat korupci by tedy mělo být jedním z prioritních úkolů vzdělávání. Etické vzdělání žáků a mladých lidí může bezpochyby pomoci prolomit kruh korupce, jelikož dnešní mládež jsou potenciální vůdci zítřka (Hallak a kol., 2007).

Od doby Platóna, je obecně známo, že klíčovou složkou při stanovení národa či státu je to, jak se vybírají jeho techničtí, obchodní a političtí vůdci (Heyneman a kol.,2007). Obecně je přijato, že žádný současný národ dlouho nepřežije, pokud jsou vůdci vybíráni na základě askriptivních vlastností, tj. vlastností, se kterými jsou narozeni: rasa, pohlaví, společenské postavení (Heyneman a kol.,2007). Na druhé straně je běžné, že rodiny se snaží ochránit a také podporovat své vlastní děti a příbuzné. Každý rodič si přeje úspěch pro své vlastní dítě, každá skupina přeje úspěch dětem ze svého středu. (Heyneman a kol.,2007). Ekonomové se pokusili odhadnout obětovaný ekonomický růst, pokud se vyskytnou závažné porušení při výběru vůdců (Klitgaard, 1986). Bylo odhadováno, že rozvojové země by mohly zlepšit své HDP na obyvatele o pět procentních bodů, pokud by vybíraly své vedení na základě zásluh na rozdíl od pohlaví nebo sociálního postavení (Piñera a Selowsky, 1981). Ve skutečnosti podle některých odhadů, ekonomický přínos pro rozvojové země při výběru vůdců na základě zásluh by měly být třikrát více, než výhoda plynoucí ze snížení obchodních omezení OECD z dovozu (Kirman et al., 1986).

Úspěch ve vzdělanosti je jedním z několika základních charakteristik nezbytných pro moderní vedení. I když je možné, že lídři se objeví na základě zkušeností nebo náhody. Přesto je prospěch ve škole považován za zásadní (Heyneman a kol.,2007). Ale co když vzdělání samo o sobě není spravedlivé? Co když veřejnost dospěje k domněnce, že zabezpečení (provision) vzdělání vede k upřednostňování jedné sociální skupiny? Co když nemá veřejnost důvěru v hodnocení učitelů výkonu studentů? Co by se stalo, kdyby proces vzdělávání byl poškozen? Skutečností je, že v demokracii má veřejnost velmi aktivní zájem o spravedlnost vzdělávacího systému. Heyneman (2007) předpokládá, že pokud veřejnost nebude důvěřovat vzdělávacímu systému jako spravedlivému nebo efektivnímu, může být obětováno více než ekonomický růst. Můžeme říci, že stávající lídři v obchodu, vědě nebo politice, získali své postavení díky výsadám spíše než úspěchům. Pokud vzdělávací systém není důvěryhodný, může to oslabovat smysl pro sociální soudržnost, což je základní složkou všech úspěšných moderních společností (Heyneman, 2002). Z hlediska sociálního rozvoje, může být korupce ve vzdělávání horší než korupce v policii, celní službě nebo v jiných oblastech, protože obsahuje jak amorální, tak i protiprávní prvky a zatahuje nezletilé osoby nebo mladé lidi. Většina korupci ve vzdělání je zařazena pod pojem "zneužití úřední moci". Vzhledem k tomu, že vzdělání slouží jako model dobrého chování pro děti nebo mladé dospělé, dopouštění korupce ve vzdělávacím sektoru může být škodlivější než korupce v celní správě nebo policii (Hallak a ko., 2007).

Teoreticky, jednou z funkcí vzdělávání je cíleně učit mladé, jak se chovat v budoucnu. Pokud je vzdělávací systém korumpován, lze očekávat, že se budoucí dospělí občané mohou dopouštět korupční praktiky (Heyneman a kol.,2007). To jasně musí mít následky. Místo zvýšení

hospodářské soutěže v rámci univerzity, podplácení omezuje hospodářskou soutěž a snižuje kvalitu (Bardhan 1997). Pokud se zjistí, že nějaká univerzita nebo vysoká škola přijímá úplatky pro zápis do školy, známky nebo promoce, reputace této univerzity na trhu práce bude negativně ovlivněna (Heyneman a kol.,2007).

Podle studia Heynemana (2007) je riziko na domácím trhu práce, zejména pro ten s mnoha státními podniky, menší, protože je méně pracovních možností pro absolventy. Ale v soukromém sektoru, zejména s firmami, které čerpají z mezinárodních trhů práce, může být účinek pověsti korupčních univerzit vážnější (Heyneman a kol.,2007).

Vzdělávání potenciálně poskytuje dvě funkce na trhu práce. Je to investice do lidského kapitálu a rozvoje produktivity práce. Je očekáváno, že každý další rok vysokoškolského vzdělávání zvyšuje zisk, protože student získává nové znalosti, dovednosti a postoje, které jsou převoditelné do užití. Získaný titul je signálem pro zaměstnavatele, že student má vysokou schopnost integrity a má velký potenciál být produktivním zaměstnancem (Heyneman 2002 / 3).

Jen nejschopnější studenti jsou schopni získat vysokoškolské vzdělání, protože náklady na studium (čas, peníze a úsilí) jsou nižší než u ostatních studentů. Vysokoškolské vzdělání nemusí zvyšovat produktivitu práce přímo, ale může pomoci zaměstnavatelům vytrždit nejproduktivnější a spolehlivější od jiných nákladnější pracovníků (Heyneman a kol.,2007).

Heyneman tvrdí, že pokud si studenti kupují známky, budou mít například menší motivaci učit se. Pokud je zápis do vzdělávacích programů a vysoké známky na prodej, získané vzdělání nemůže být spojeno se schopností studentů. Zaměstnavatel neví, zda student dokončil program a absolvoval dobře, protože byl vysoce schopný student, nebo protože získal titul protiprávně. Takové rozdíly ve schopnostech studentů absolvujících zkorumpovaný program jsou vyšší než u studentů, kteří nemají dokončené studium (Heyneman a kol.,2007).

I když je jednotlivý student z relativně zkorumpované instituce čestný a má vysoké schopnosti, hodnota jeho diplomu je snížena. Zaměstnavatel se při výběru kandidátů vyhýbá absolventům ze zkorumpovaných institucí a programů a najímá pouze studenty ze škol, oborů nebo programů s dobrou pověstí. V této souvislosti v případě, kdy zaměstnavatel najímá studenta ze zkorumpovaného programu, student obvykle dostává podstatně nižší plat a musí prokázat svou ekonomickou hodnotu prostřednictvím pracovní zkušenosti (Heyneman a kol., 2007)

9. Proč korupce je ve vzdělání škodlivá?

Kdy vzdělávání ztrácí nestrannost, ztrácí i kvalitu. Když vzdělávání ztrácí kvalitu, jsou individuální a společenské hospodářské výnosy z investic do vzdělávání redukovány.

Ti, kteří potřebují vzdělávací produkty (zaměstnavatelé) musejí přidělit vlastní prostředky, aby kompenzovali snížení kvality vzdělávání. Tam, kde je korupce vysoká, může být ekonomická míra návratnosti z investic do vzdělání snížena až o 70 % a celoživotní výtěžky jednotlivců mohou být sníženy až o 50 %. Tam, kde se korupce v oblasti vysokoškolského vzdělávání blíží k 50 % (v případě, kdy více než 50 % studentů hlásí, že měli zkušenost s protiprávními platbami), si zaměstnavatel nemůže být jistý v tom, co absolventi budou znát a jsou schopni dělat (Heyneman, 2007, gl.prs).

Podle údajů Heynemana (2007) se zaměstnavatelé ve Střední Asii snaží najmout nové pracovníky jenom z vysokých škol proslulých absencí korupce (zahraniční univerzity). Zaměstnanci z potenciálně zkorumpovaných univerzit musejí absolvovat specializované vzdělávací programy, jejichž cílem je odhalit, zda mají potřebné dovednosti. Zaměstnavatelé mají provádět speciální testy, aby odlišit ty, kteří si koupili jejich tituly, od těch, kteří dosáhli titulu legitimně. Korupce nese náklady dokonce i žadatelům, kteří nebyly zapojeni do korupčního jednání. Být uchazečem o práci ze země, kde je korupce na vysokých školách běžná, s sebou nese určité komplikace. V mezinárodních firmách mnohé takové uchazeče nikdy nebudou považovat za důvěryhodné. Lze říci že v mnoha zemích Střední Asie již dosáhli toho 'bodu zlomu', kdy korupce ve školství je tak výrazná, že budoucí sociální soudržnost je ve skutečném nebezpečí (Heyneman, 2007, gl. persp.)

Podle Pittsburghu (2007) korupce ve vzdělávání může mít významný non-ekonomické dopady na zemi:

- *Ztráta (zhoršení) kvality vzdělávání* - zatímco význam vzdělání pro podporu hospodářského rozvoje je všeobecně uznávaný, pochopení, že korupce ve vzdělávacím systému narušuje budoucí možnosti trvale udržitelného rozvoje, není dostatečně přiznáno; přetrvávající absence životaschopných ekonomických příležitostí ke zlepšení života může vést ke značné emigraci mladé generaci ve snaze najít lepší příležitosti pro vzdělávání a zaměstnanost.
- *Finanční ztráta* - ve většině zemí, odvětví vzdělávání představuje jednu z největších, ne-li největší, součástí veřejných výdajů. Vzhledem k velikosti vzdělávacího rozpočtu a počtu účastníků zapojených do vzdělávacích aktivit, možnosti úniku a zneužití finančních prostředků představují vážné obavy.

- *Sociální nerovnost* - korupce podporuje sociální nerovnosti a narušuje sociální soudržnost, neboť chudší vrstvy obyvatelstva, které si mohou alespoň to dovolit, nesou nejtěžší břemeno korupčních praktik.
- *Etická škoda* - ve společnosti, kde je podporována nepoctivost a korupce, etické náklady na korupci v oblasti vzdělávání je vyšší než u jakékoli jiné veřejné služby. V důsledku takového systému, v mladší generaci se rozvíjí cynismus a sklíčenost, což se promítá v nedostatek důvěry k vládě, a tedy nedostatek občanské a politické participace. Oba tyto výsledky narušují principy demokracie. (Pittsburgh, 2007)

9.1 Boloňský Proces

Mnoho zemí v Evropě a Střední Asii se účastní Boloňského procesu spolu s členy Evropské unie. Jedním z cílů tohoto procesu je vzájemně kompatibilní a srovnatelné vysokoškolské vzdělání, které usnadní transfer studentů a větší mobilitu na trhu práce. Pokud se zjistí, že nějaká univerzita nebo vysoká škola podporuje korupci, bude to pravděpodobně znamenat konec účasti v Boloňském procesu. Protože je těžké si představit, proč by země nebo univerzita s vysokou mravní reputací dovolila, aby její vzdělávání bylo považováno za srovnatelné se vzděláním, které poskytují univerzity nebo vysoké školy podporující korupční chování.

Tabulka 3. Co je to Boloňský proces?

Boloňský proces měl za cíl vytvořit do roku 2010 **Evropský prostor vysokého školství**. Studenti si v tomto prostoru budou moci vybrat ze široké a transparentní nabídky kvalitních kurzů. Zároveň zde bude fungovat efektivní postup uznávání studia, diplomů a dalších náležitostí. Boloňský proces se vyvinul ze snahy ministrů odpovědných za vysoké školství vnést pořádek do rozsáhlé škály struktur, systémů a titulů, které existují. Díky reformám se evropské vysoké školství stane vzájemně kompatibilní a srovnatelné. Vzroste i jeho konkurenceschopnost a atraktivita pro Evropany i občany dalších zemí a kontinentů.

Boloňský proces má tři priority:

- zavedení tří stupňů vysokoškolského vzdělávání (bakalář/magistr/doktor)
- zajišťování kvality
- uznávání kvalifikace a doby studia.

Ministři se setkávají jednou za dva roky na konferencích, kde vyhodnocují pokrok a stanoví priority další činnosti. Po Boloni (1999) se sešli v Praze (2001), Berlíně (2003), Bergenu (2005) a Londýně (2007). 28. a 29. dubna se sejdou v belgických městech Lovaň (Leuven) a Nová Lovaň (Louvain-La-Neuve) (duben 2009). V roce 2010 se bude konat výroční konference v Budapešti a Vídni, která oslaví 10 let od zahájení procesu. Další pravidelné zasedání ministrů bude v roce 2012 v Bukurešti.

2 – Kolik zemí se procesu účastní?

Do Boloňského procesu se na začátku v roce 1999 přihlásilo 29 zemí. Dnes je jich 46.

Procesu se mohou účastnit země, které splňují tato kritéria:

- musí být signatářem Evropské kulturní úmluvy Rady Evropy;

- musí se zavázat, že budou plnit cíle Boloňského procesu a předloží reformní program svého systému vysokého školství.

Zdroj: Evropská Unie v České Republice, 2009,

http://ec.europa.eu/ceskarepublika/press/press_releases/memo09170_cs.htm

Účast v Boloňském procesu znamená, že rektor každé univerzity, která se účastní, musí prokázat, že korupce je pod kontrolou. Ty, které nedokážou, že korupce je pod kontrolou, budou považovány za univerzity nižší kvality.

Tabulka 4. Odmítnuté země.

Čtyři země nebo autonomie, které žádaly o zařazení do Boloňského procesu, ale byly zamítnuty.

- Kyrgyzstán. Přestože Kyrgyzská republika ratifikovala Lisabonskou úmluvu o uznávání (Lisbon Recognition Convention) v roce 2004, není účastnickým státem Evropské kulturní úmluvy Rady Evropy, a pokud je známo, nejsou žádné úvahy o rozšíření zeměpisné oblasti působnosti této úmluvy. V této souvislosti je zřejmé, že Kyrgyzská republika nemůže vstoupit do Boloňského procesu na základě kritérií definovaných v Berlíně.
- Severní Kypr. Severní Kypr není uznán jako nezávislá politická entita ani jedním členem Boloňského procesu - s výjimkou Turecka. Proto není členem žádné mezinárodní mezivládní organizace, a není smluvní stranou Evropské kulturní úmluvy Rady Evropy. Proto, Severní Kypr není oprávněný vstoupit do Boloňského procesu na základě kritérií definovaných v Berlíně.
- Izrael. Izrael není účastnickým státem Evropské kulturní úmluvy Rady Evropy, i když má statut pozorovatele. Proto se Izrael účastní zasedání Rady výborů řídicího Evropy v rámci Evropské kulturní úmluvy - například CDESR (Steering Committee for Higher Education and Research) - jako pozorovatel. Zatímco Izrael není součástí zeměpisné Evropy, je součástí UNESCO. Izrael je také signatářem Lisabonské úmluvy o uznávání. Podle kritérií definovaných v berlínském komuniké, je zřejmé, že Izrael nemá nárok na přístup do Boloňského procesu.
- Republika Kosovo. Kosovo není smluvní stranou Evropské kulturní úmluvy Rady Evropy. Jeho postavení v rámci mezinárodního práva veřejného, jako provincie Republiky Srbsko, které nedávno jednostranně odtrhlo, je sporné, i když několik států, uznaly Kosovo jako stát. Proto se Kosovo nemůže stát členem Boloňského procesu v té době.

Poznámka: Všechny členské státy EU se podílejí na procesu. Ostatní země schopné vstoupit do iniciativy jsou Bělorusko a Kazachstán.

Zdroj: <http://www.ond.vlaanderen.be/hogeronderwijs/bologna/pcao>

Mezi důsledky pro ty instituce, které neberou ohled na problém, patří snížení studentské poptávky, pokles ochoty platit požadované ceny školného, odmítání absolventů ze strany zaměstnavatelů a prestižních magisterských programů na západních univerzitách. Důsledky pro národy zahrnují všechny tyto znaky, pouze platí to pro všechny instituce, jak čistých tak i zkorumpovaných (Heynema, 2007, gl.persp.)

Existuje mnoho mechanismů, které země nebo univerzity potřebují přijmout aby omezily možnosti korupce a zmírnily představu, že jsou zkorumpované. Patří mezi ně etické kodexy pro fakulty, správce a studenty; prohlášení o poctivosti na veřejných webech; univerzitní "soudy" pro slyšení v případech zneužití úřední moci a výroční zprávy pro veřejnost o změnách množství a typů incidentů (Heyneman a kol.,2007)

Ty instituce, které uznávají problém korupce, provádí zásahy uvedené výše, sledují a zveřejňují výsledky, budou respektovány mezinárodními agenturami a zahraničními univerzitám; absolventi těchto univerzit budou vítáni mezi zaměstnavateli a v elitních postgraduálních programech; bude zvýšená poptávka budoucích studentů pro vstup a jejich ochota platit vyšší ceny za vzdělávací příležitosti (Heyneman, 2007, gl.persp.)

10. Následky korupce ve vzdělání.

Korupce v oblasti vysokoškolského vzdělávání si zaslouží pozornost z mnoha důvodů, ale především kvůli negativnímu dopadu na společnost. Podkopává důvěru veřejnosti v oblasti vysokoškolského vzdělávání, zhoršuje kvalitu vzdělávání, připravuje nekvalifikované mladé odborníky a učí je zkresleným hodnotám a etickým principům (Rumyantseva, 2005). Například, analýza novinových článků a zpravodajských programů o zemích v SNS regionu ukazuje, že korupce v oblasti vysokoškolského vzdělávání oslabuje důvěru zaměstnavatelů a široké veřejnosti v univerzity a vysoké školy své zemi. Mnoho zaměstnavatelů v Rusku a na Ukrajině v pracovních inzerátech výslovně uvádí, že podávat žádost mohou pouze absolventi některých univerzit. Místní to vysvětlují tím, že nemají důvěru v ostatní vysoké školy kvůli korupci (Rumyantseva, 2005)

Když se to týká odborných certifikací, korupce ve vzdělávání může být skutečně škodlivá pro veřejné zdraví a bezpečnost tím, že je povoleno pracovat nekompetentním lékařům, učitelům a dalším pracovníkům, kteří koupili své známky nebo licence pro praxi (Rumyantseva, 2005). Tím, že korupce zasahuje do výběrového řízení v oblasti vysokoškolského vzdělávání, podkopává zdroje, ze kterých země vybírají své budoucí lídry. Snižuje to efektivitu a kvalitu vysokoškolského vzdělávání a brání nemajetným v přístupu ke vzdělání (Rumyantseva, 2005). Jak bylo uvedeno ve studii provedené Světovou bankou (2003), korelace mezi vnímáním kvality a korupce ve vzdělávání v Kazachstánu je -0,27 a vztah mezi přístupem a korupcí je -0,25 (Rumyantseva, 2005)

Korupce ničí občanskou kulturu kažením pověsti spravedlnosti obvykle spojenou s institucí vzdělávání a vštěpuje kulturu cynismu národu a jeho prohlášeným občanským ctnostem. Když je vysokoškolské vzdělávání zkorumpované, mladí lidé si uvědomují, že podvádění a uplácení je přijatelný způsob, jak nastoupit své kariéry. Korupce podkopává stimuly, které motivují mladé lidi, aby tvrdě pracovali, a zároveň jim vnucuje, že existují jednodušší způsoby, jak dosáhnout úspěchu.

Vzdělávání je veřejný sektor, který nejvíce ovlivňuje osud a úspěch mládeže. Je to snad jediný veřejný sektor, který má největší vliv na hodnoty mládeže a její přesvědčení o dobru a zlu, o správném a špatném, legálním a nezákonném. Kromě toho má vysokoškolské vzdělávání velký vliv při výběru elity, tedy budoucího národního vůdcovství. Význam těchto funkcí vysokoškolského vzdělávání pro bytí společnosti je obrovský. Rumyantseva předpokládá, že když korupce zasahuje do základních úkolů vysokoškolského vzdělávání, má tendenci oslabovat sociální soudržnost společnosti v důsledku ovlivňování jeho mládeže (Rumyantseva, 2005)

I když existuje hodně příkladů korupce velkého měřítka v ministerstvech školství (podvody při zadávání veřejných zakázek na výrobu učebnic apod.), ty nejvýznamnější důsledky vyplývají z všudypřítomné drobné korupce, která proniká do každodenní interakcí ve třídách a ve škole (Chapman, 2002). Ke skutečným škodám ve společnosti dochází tehdy, když se celé generace mladých lidí špatně vzdělávají, například, když se domnívají, že osobní úspěch nepřichází skrze zásluhy a tvrdou práci, ale prostřednictvím zvýhodňování, úplatkářství a podvodů. Tyto lekce mohou vážně narušit občanskou společnost v budoucnu (Chapman, 2002).

Nejpříjemnější, a v některých ohledech nejvíce bezvýznamné, následky korupce je plýtvání finančními prostředky, přidělenými neúčelně. Podle Chapmana (2002) vážnější jsou následky vznikající když a) dětem, které si nemohou dovolit úplatky byl odepřen přístup ke vzdělání, b) misalokace talentů vzhledem k podpoře, kterou dostávají na základě úplatků, spíše než zásluhy, a c) generace dětí přijdou k domněnce, že osobní úsilí a zásluhy se nepočítají a že úspěch přichází skrze manipulaci, protekci a úplatkářství. V případě, kdy je korupce natolik významná, že je

považována za základní mechanismus sociální a ekonomické interakce, vštěpuje to hodnotu, která je vysoce destruktivní k sociálnímu a ekonomickému rozvoji země (Chapman, 2002).

11. Kdo se tím zabýval?

Průzkum: Transparentnost, objektivita a korupce v přijímacím řízení na české vysoké školy. Průzkum transparentnosti je zatím ojedinělý průzkum zaměřený na zkušenosti uchazečů s přijímacím řízením na vysokých školách. Projekt realizovala roku 2008 mezinárodní organizace Transparency International - Česká republika (TIC) ve spolupráci se společností Scio. Cílem tohoto průzkumu bylo odpovědět na takové otázky jako: Do jaké míry je přijímání ke studiu na vysoké školy pro uchazeče průhledné? Rozhoduje se při přijímacích zkouškách ke studiu na vysokých školách na základě objektivních informací o uchazečích? Jak moc do přijímání ke studiu na vysoké školy promlouvá korupce? Průzkumu se účastnilo 4 370 respondentů, kteří absolvovali přijímací řízení na některé veřejné vysoké škole v ČR v akademickém roce 2007/2008. Průzkum byl zaměřen na získání zkušeností studentů s přijímacím řízením a na to, jakým způsobem jej hodnotí po stránce přístupu k informacím, průběhu, obsahu a vyhodnocení přijímacích zkoušek. Průzkum navíc konfrontoval respondenty s jejich vlastním názorem na korupci. Výsledky tohoto doposud ojedinělého průzkumu není možné srovnávat a určit tendence vývoje ve sledovaných oblastech, avšak lze některá zjištění považovat za zajímavá a pro další diskuzi i sledování podnětná. Z nich lze vybrat následující:

- Právní povědomí uchazečů o studium na vysokých školách je velmi nízké. Z některých odpovědí uchazečů vyplývá, že si nejsou vědomi svých práv a povinností ve vztahu k fakultě, na kterou se hlásí.
- Informovanost uchazečů o podmínkách přijímacího řízení a o jeho náležitostech je nízká a v řadě případů nedostatečná. Uchazeči často nevědí, co všechno může ovlivnit rozhodnutí o přijetí či nepřijetí ke studiu.
- Obraz o transparentnosti, objektivitě a míře korupce se může významně lišit při porovnání jednotlivých fakult. Z hlediska vytváření jakýchkoliv žebříčků či indexů však není možné získaná data dostatečně průkazně interpretovat.
- Doložitelná úroveň korupce v přijímacím řízení na VŠ je nízká. Často tradované tvrzení, že v přijímacím řízení na vysokých školách je korupce rozšířená, zkušenosti respondentů nepotvrdily. Většina těch, kteří se s korupcí v tomto směru setkali, se s ní setkala nepřímo.

- V konfrontaci postojů samotných respondentů ve vztahu ke korupčnímu jednání se vyskytuje relativně vysoká míra lhostejnosti, nicméně většina respondentů v anonymním dotazníku korupci odmítá (Tisková zprava TIC, 19 listopad, 2008).

Můj projekt se od tohoto průzkumu samozřejmě liší rozsahem, ale také způsobem výběru respondentů a způsobem dotazování. Respondenti průzkumu transparentnosti byli zejména účastníci Národních srovnávacích zkoušek, zatímco respondenti mého projektu jsou výhradně studenti fakulty humanitních studií, což znamená, že pro přijetí do studia museli úspěšně složit písemnou zkoušku.

Podstatný je také rozdíl ve způsobu dotazování, i když samotný dotazník jsem převzala z průzkumu transparentnosti. Respondenti průzkumu transparentnosti realizovaného v ČR odpovídali prostřednictvím dotazníku uveřejněného na webových stránkách organizace Transparency International – Česká republika. Ve svém výzkumu jsem si rozhodla použít metodu písemného dotazování pomocí předem vytištěných dotazníků. Nezbytnou podmínkou vyplnění dotazníku v Kyrgyzstánu byla absolutní anonymita, což je snadno vysvětlitelné: nikdo nechce být vyloučen ze studia. Z tohoto důvodu vyhodnocení výsledků, stejně jako v TIC průzkumu, proběhne anonymně, tj. bez identifikaci respondentů.

12. Vývoj korupce ČR v období transformace.

V osmdesátých letech centrálně plánované hospodářství vykazovalo minimální ekonomický růst, který výrazně zaostával za západními státy. Oficiální byrokratický management (Mises, 1944), který přerozděloval veškerou produkci, byl neschopný vyrábět a alokovat spotřební statky tak, aby obyvatelům ČR mohl zajistit takový životní standard, jakému se těšili obyvatelé západních tržních ekonomik. Ti proto museli hledat neoficiální cesty, jak uspokojovat vlastní potřeby (Otáhal, 2006)

Formální institucionální uspořádání podléhalo plánům centrálních autorit nikoli individuálním plánům obyvatel. Lidé tak byli nuceni na sebe brát transakční náklady spojené se zákulisním vyjednáváním, hledáním vlivných známých či získáváním informací o existenci samotných nabízejících. Ilegalita soukromého obchodu nutila obyvatele ke způsobům obchodování, které nazýváme černým trhem. Protiprávní jednání bylo takřka nevyhnutelné (Otáhal, 2006).

„Korupce byla součástí nepsané, avšak byrokratickým systémem pojišťované společenské smlouvy, která jednak nabízela zejména mladým a schopným lidem vstup do KSČ jako akt připojení se k vládnoucí třídě, jednak každému zabezpečovala v případě loajality tzv.

socialistické vymoženosti, tj. oficiální podíly na redistribučních procesech a možnost účastnit se tolerované šedé ekonomiky“ (Frič, 1999:220).

Nedostatečná nabídka statků byla v držení byrokratů, kteří zodpovídali za distribuci velké většiny produkce. Ti tak měli výhodnou vyjednávací pozici. Představitel komunistické strany, jenž disponoval diskreční rozhodovací pravomocí o tom, komu bude statek přidělen, pak mohl být ochotný poptávajícímu vyhovět za cenu zahrnující úplatek. Oficiální ceny tak byly suplovány vyššími cenami šedého trhu. Přibližování trhu k rovnováze probíhalo prostřednictvím neformálně stanovovaných cen, které přinášely byrokratům finanční i statusový zisk (Otáhal, 2006).

Distributoři spotřebního zboží byli podřízeni centrálnímu plánu. Oficiální systém nebyl schopný pokrýt nároky na něj kladené ze strany obyvatelstva. Zmonopolizovaná vlastnická struktura a byrokratický management tak vedl k vydírání, zpronevěřám, zneužití postavení nebo pravomoci, úplatkářství, klientelismus či jiným formám korupčních aktivit (Otáhal, 2006).

Přesto transformační proces představovaný změnou právního rámce, liberalizací cen a privatizací státního majetku završuje důvody pro domněnku, že korupční vývoj zaznamená pozitivní trend (Otáhal, 2006).

Snižování transakčních nákladů, prosazování tržního alokačního mechanismu prostřednictvím svobodné cenové tvorby a konkurenční proces založený na soukromém vlastnictví vede také k růstu produkčního potenciálu ČR, tedy k prohlubování konkurenceschopnosti ekonomiky (Otáhal, 2006).

Agentura GFK Praha představila několik domácích průzkumů, v nichž občané odpovídají na jednoduché otázky. Tabulka číslo 4 naznačuje, že vývoj po roce 1989 zaznamenal změnu k nižším číslu. Interpretace tohoto výsledku doslova zní tak, že v roce 1998 mělo méně dotazovaných lidí pocit, že se dostalo do situací, v nichž dali úplatek, než tomu bylo u dotazovaných lidí v roce 1989.

Tabulka 4.: Dostal(a) jste se v následujících oblastech do situace, kdy jste dal(a) úplatek? Procenta odpovědí “ano”.			
č.	(%)	1989*	1998**
1	osobní služby (kadeřník, holič a pod.)	61	45
2	zdravotnictví	42	31
3	nákup předmětů dlouhodobé spotřeby	39	2
4	opravárenské služby a řemeslné práce	36	37
5	opravy automobilů	30	17

6	úřední výkony, žádosti, potvrzení	12	17
7	směna bytu, přidělení bytu	11	4
8	pohřební služby	9	1
9	umístění dítěte ve škole různého stupně	9	2
10	získání pracovního místa, výhody v zaměstnání	6	7

*Zdroj: Výzkumný ústav obchodu, 1989, N=1643, údaje za celou ČSSR

**Zdroj: GfK - Praha, duben 1998, N=967, údaje za ČR

Výjimkou jsou pouze opravárenské služby, řemeslné práce a úřední výkony, žádosti, potvrzení. Obrazně řečeno, zboží, které se mohlo zdát v době normalizace legálně nedosažitelné, nám bylo v roce 1998 přinášeno až pod nos. Obecněji řečeno, podle dotazníků společnosti GfK Praha vzorky obyvatel soudíme, že se korupční stav ČR od roku 1989 zlepšil (Otáhal, 2006).

13. Vývoj korupce KG v období transformace.

Korupce byla příznačná pro podnikání a vládní interakce v Rusku a v dalších zemích bývalého Sovětského svazu před a po hospodářské transformace roku 1990 (Heyneman a kol.,2007).

Korupce se nedá měřit, ale její vnímání je vyčíslitelné. Tak podle údajů Transparency International CPI 2005 země bývalého Sovětského svazu, včetně Střední Asie a Kavkazu, patří k nejzkorumpovanějším státům po celém světě.

S rozpadem SSSR a decentralizací, ministerstva a orgány místní správy fungovaly samostatněji než v rámci plánového hospodářství. Výsledkem bylo zvýšení celkové úrovně korupce a neefektivita na mnoha úrovních státní správy a administrativy a vzdělávací sektor nebyl proti těmto vlivům imunní (Shleifer and Vishny 1993; Shleifer and Treisman 2005).

Úředníci z ministerstva školství se začali domáhat úplatků pro akreditaci a státní dodávky. Správci začalo požadovat úplatky pro přijetí do školy, bydlení studentů, knihy, půjčování knih, zkoušky. Učitelé požadovali úplatky za známky a zkoušky, nutili kupovat knihy (Heyneman a kol.,2007).

Neoficiální důkazy ukazují, že úroveň korupce ve vzdělávání v SSSR byla nižší než v jiných odvětvích. "Spravedlnost" tohoto systému, zejména pro děti proletářského původu a menšiny, byla manifestována jako filozofie (Heyneman a kol.,2007). V průběhu ekonomické transformace ústřední úřad vzdělávacího sektoru selhal a různé přední osobnosti (ministerští úředníci, rektory,

učitele a zaměstnance) už nejednaly dle pravidel. Decentralizace a privatizace nesnížila korupci, ale výrazně ji zvýšila (Heyneman a kol.,2007).

Podle údajů Světové banky skupina země bývalého Sovětského svazu patří k nejvíce zkorumpovaným po celém světě (Stiglitz, 2002). Vysokoškolské vzdělávání v těchto zemích proti tomu není imunní a je ovlivněno všeobecnou atmosférou korupce (Heyneman a kol.,2007).

II. Empirická část

\

1. Metodologie.

1.1 Výzkumná strategie:

Jako výzkumnou strategii jsem si zvolila kvantitativní výzkum. Nejvhodnější metodou pro porovnání míry průhlednosti, objektivity a korupce v přijímacím řízení na vysoké školy v České republice a Kyrgyzstánu na základě praktických zkušeností studentů těchto zemí je bezpochyby standardizovaný dotazník. Dotazník je rozdělen na tři části. K první části, která se týká míry průhlednosti a objektivity, se vztahují otázky 1-6 z dotazníku (viz. Příloha č.1).

Ke druhé části dotazníku, ve které jde o případy korupcí, se kterými se studenti setkávali v průběhu přijímacího řízení či během studia, se vztahují otázky 7,8,9,10 z dotazníku (viz. Příloha č.1).

K třetí části dotazníku, která konfrontuje studenty s jejich vlastním postojem ke korupci, patří otázky 11,12,13 a 14 (viz. Příloha č.1).

Po získání dat nejprve nakreslím histogramy. Tyto grafy pomohou přehledně indikovat rozdíly v odpovědích studentů z ČR a Kyrgyzstánu, což umožní následující interpretaci. Dále budu používat metodu analýzy rozptylu při jednoduchém třídění (one-way ANOVA) na hladině významnosti 0,05. Spočítána p -hodnota (p -value) pak určí, nakolik je moje hypotéza relevantní. Podrobněji svůj postup popíšu v praktické části této metodologie.

1.2 Navrhované techniky sběru dat:

Jak jsem již psala výše, jako techniku sběru dat jsem si zvolila dotazníkové šetření. Pro můj výzkum je dotazník nejlepší možností - vzhledem k velkému počtu dotazovaných osob, přitom není nákladný a časově náročný. Převzala jsem dotazník vypracovaný organizací Transparency

International v České republice pro průzkum Transparentnost, objektivita a korupce v přijímacím řízení na české vysoké školy. Bylo jen třeba vynechat zbytečné otázky jako například „*Pokud bylo součástí přijímacích zkoušek více variant testů, zohlednila fakulta rozdíly v jejich náročnosti?*“ – respondenti mého dotazníku pro přijetí na fakulty měli složit písemnou zkoušku. Dotazník obsahoval sérii otázek týkajících se přijímacího řízení na VŠ. Kombinoval jak otázky s uzavřenými odpověďmi (výběr z daných možností), tak otázky, v nichž měli respondenti možnost otevřených odpovědí. Otázky se týkaly průhlednosti a korupce včetně míry tolerantnosti respondentů vůči korupce. Nespornými výhodami standardizovaného dotazníku jsou ekonomická výhoda, rychlost, možnost účasti velkého množství respondentů. Nevýhodami dotazníku jsou nezodpovězené otázky, nepravdivé odpovědi, možnost nepochopení otázky, chyby v dotazníku se nedají napravit. Dotazník je zcela anonymní, oslované neuvádějí své jména. Výzkumu se účastnilo 30 českých a 30 kyrgyzských studentů.

1.3 Výběr vzorků; prostředí výzkumu:

Při výběrů respondentů jsem se řídila několika kritérii: respondent měl studovat na státní či veřejné vysoké škole, nutně na fakultě humanitních studií, a co je neméně důležité být studentem 3. ročníku. V Kyrgyzstánu dotazování proběhlo v únoru 2010, v České republice v dubnu téhož roku. Výběr vysoké školy byl podmíněn zaměřením fakulty. Soukromé školy se většinou specializují na takové obory, jako je například ekonomika, finance, podnikové hospodářství apod. A proto jsem se rozhodla hledat respondenty ve známých a populárních univerzitách: Karlova univerzita v Praze a Kyrgyzská státní univerzita v Biškeku (hlavní město, Kyrgyzstán). Dále je třeba objasnit volbu fakulty. Jak v České republice, tak i v Kyrgyzstánu je rozšířeným prostředkem, jak se dostat na vysoké školy je Národní srovnávací zkouška v případě ČR a Obecné Republikánské testování v Kyrgyzstánu. Na základě této zkoušky nebo testování může být uchazeč přijat na několik desítek fakult po celé České republice a Kyrgyzstánu. Pro některé fakulty je účast na takových celostátních zkouškách povinná, jiné univerzity přijmou na základě dobrého výsledku nebo ho přičtou jako bonifikaci. Některé fakulty však nechaly své vlastní přijímací zkoušky, mezi ně patří i mnou vybrané humanitní fakulty. Předpokládám, že při písemné zkoušce je více možností pro jakékoliv případy neoprávněného chování a určitých typů korupce, jako je například podplácení s účelem získání správných odpovědí na otázky nebo neoprávněná pomoc některým studentům, což lze definovat jako protěžování a jiné. Smyslem celostátní srovnávací zkoušky a obecného republikánského testu je právě předcházení korupci v přijímacím řízení. Ovšem ani tento způsob není ideální, existuje hodně nevýhod takových zkoušek, mezi nimi např. náklady na opakované pokusy.

Získat data v Kyrgyzstánu bylo snadnější, protože studenti stejného ročníku mají jeden striktní rozvrh. Nemají možnost si předměty jako například na humanitní fakultě v Karlově univerzitě sami vybírat. Proto jsem jednoduše navštěvovala lekce, na které chodí všichni studenti 3. ročníku a rozdávala tam dotazníky. Vyprávěla jsem jim na začátku zeširoka, o čem je moje bakalářská práce, proč o tom chci psát a jaké cíle sleduji. Co se týče českých studentů bylo to složitější. Hledala jsem studenty 3.ročníku v knihovně a studovně.

Proces dotazování respondentů byl prováděn při terénním výzkumu prostřednictvím předem vytištěných dotazníků. Dotazník byl předložen ve dvou jazycích: pro české studenty v češtině (viz. Příloha č.1), pro kyrgyzské studenty v ruštině (viz.Příloha č.2).

Dotazník obsahoval sérii otázek týkajících se přijímacího řízení na VŠ. Kombinoval jak otázky s uzavřenými odpověďmi (výběr z daných možností), tak otázky, v nichž měli respondenti možnost otevřených odpovědí. Otázky se týkaly transparentnosti a korupce včetně míry tolerance respondentů ke korupci. Nespornými výhodami standardizovaného dotazníku jsou ekonomická výhoda, rychlost, možnost účasti velkého množství respondentů. Nevýhodami dotazníku jsou nezodpovězené otázky, nepravdivé odpovědi, možnost nepochopení otázky, chyby v dotazníku se nedají napravit. Dotazník je zcela anonymní, oslovení neuvádějí své jména. Výzkumu se účastnilo 30 českých a 30 kyrgyzských studentů.

1.4 Hodnocení kvality výzkumu:

Hlavním nedostatkem mého výzkumu je právě malý počet respondentů, kvůli čemuž závěry tohoto projektu nejsou reprezentativní a nemohou se vztahovat na celou populaci. Jistým nedostatkem je i sám standardizovaný dotazník, jenž nutně vede ke ztrátě informací. Dalším významným nedostatkem je také možnost nepravdivých nebo neplných odpovědí.

V Kyrgyzstánu mnozí studenti uváděli, že nemohou napsat pravdu. Lze předpokládat, že se vážně báli, že budou vyloučeni ze studia. Dále je třeba brát v úvahu možnou snahu některých studentů úmyslně očernit, nebo naopak přikrášlit stávající situaci. Příčinou mohou být například problémy ve škole či cokoliv jiného. Jistým nedostatkem jsou také názory studentů na korupci. Například v Kyrgyzstánu je darování květin nebo malých dáreků (bonbonů) považováno za součást společensko-kulturních vztahů a nemá nic společného s korupcí. Vzhledem k tomu není tento výzkum reprezentativní a představuje jen pilotní sondu do dané problematiky.

1.5 Etické a politické otázky společensko-vědního výzkumu?

Mnou provedené dotazníkové šetření je absolutně anonymní. Bylo to nezbytnou podmínkou v Kyrgyzstánu. Studenti v Kyrgyzstánu byli velice nervózní, ale snažila jsem je přesvědčit, že všechno bude anonymní a odpovědi budou použity jenom v rámci tohoto výzkumu.

Co se týče politického aspektu tohoto výzkumu, je třeba dodat, že v případě osvědčení mých centrálních a dílčích hypotéz, zejména o postojích Kyrgyzských studentů ke korupci, je potřeba se nad tímto problémem důsledně zamýšlet. Kyrgyzstán v současné době prožívá období hluboké ekonomické krize a politické nestability. Příčinou tomu je značný pokles etických norem a proslulá zkorumpovanost státních úředníků a lidu vůbec. Pokud vláda neprojeví tvrdou politickou vůli a nezačne bojovat s korupcí ve vzdělávacím sektoru, následky toho budou pro Kyrgyzstán nezvratné.

2. Analýza a interpretace výsledků

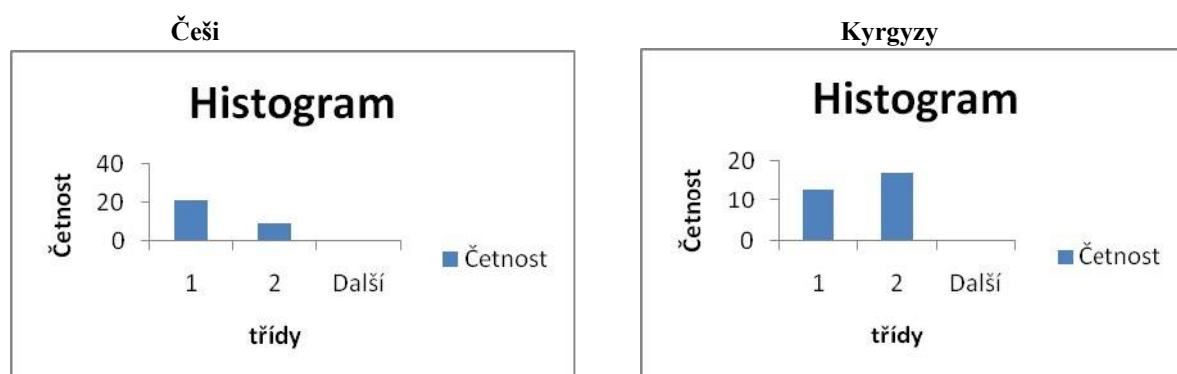
Pro grafický přehled získaných údajů budu používat metodu zobrazení hodnot o jedné proměnné histogram, kde osa X odpovídá hodnotám proměnné a osa Y absolutním nebo relativním četnostem. Nejprve nakreslím sloupcový graf. Potom se pokusím interpretovat to, co graf zobrazuje.

Dále po spočítání průměrných odpovědí obou skupin na každou otázku, porovnáám průměry pomocí metody ANOVA (analýza rozptylu). Hladina spolehlivosti regresní analýzy bude nastavena na 95 %, takže při interpretaci výsledků budu vycházet z hladiny statistické významnosti 5 %. Jestliže je p -hodnota (p -value) menší než hladina významnosti, je zde doklad toho, že existuje významný rozdíl v odpovědích. Porovnání p -hodnoty určí, nakolik jsou moje hypotézy relevantní.

2.1 Ověření dílčí hypotézy č.1:

“Přijímací řízení na vysoké školy v České Republice je průhlednější než v Kyrgyzstánu”

2.1.1 Histogramy průhlednosti přijímacího řízení podle zkušenosti českých a kyrgyzských studentů. Otázka č. 1, výrok: Měl/a jste přístup k testům z loňských let? Škála: 1-ano, 2- ne

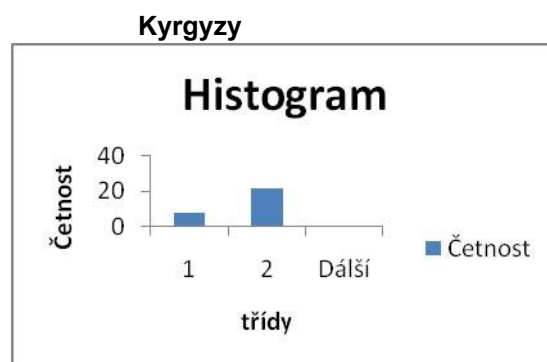
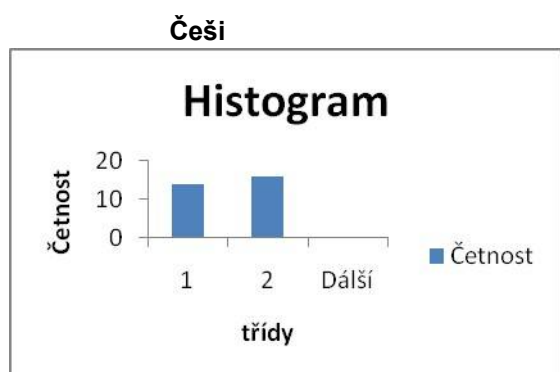
2.1.1.1 Anova: jeden faktor

Faktor	Výběr	Počet	Součet	Průměr	Rozptyl
opd.№1 CR		30	39	1,3	0,217241
opd.№1 KG		30	47	1,566667	0,254023

ANOVA						
Zdroj variability	SS	Rozdíl	MS	F	Hodnota P	F krit
Mezi výběry	1,066667	1	1,066667	4,526829	0,03763	4,006873
Všechny výběry	13,66667	58	0,235632			
Celkem	14,73333	59				

Histogramy ukazují, že většina českých studentů měla přístup k testům z loňských let, zatímco většina kyrgyzských studentů tento přístup neměla, což může být způsobeno jednáním fakulty i přístupem samotného uchazeče. Podle průměru odpovědí lze vidět, že čeští studenti (průměr 1,3) oproti kyrgyzským studentům (průměr 1.56) měli větší přístup k informaci. Hodnota p je menší než 0,05, což znamená, že průměrné odpovědi těchto skupin jsou statisticky odlišné na hladině významnosti 5 %.

2.1.2 Histogramy průhlednosti přijímacího řízení podle zkušenosti českých a kyrgyzských studentů. Otázka č. 2, výrok: Měl/a jste možnost porovnat výsledky vaší vlastní zkoušky s jejím zadáním poté, co zkouška proběhla? Škála: 1-ano, 2- ne

2.1.2.1 Anova:

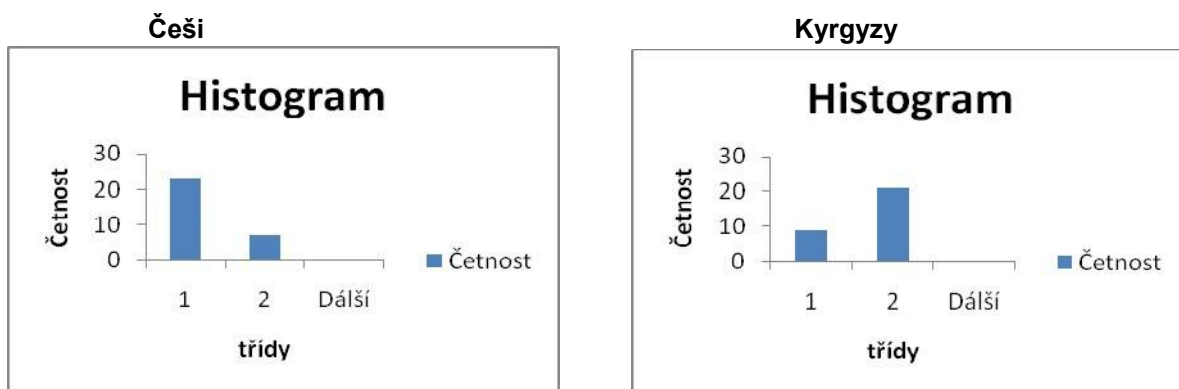
jeden faktor

Faktor	Výběr	Počet	Součet	Průměr	Rozptyl
opd.№2 CR		30	46	1,533333	0,257471
opd.№2 KG		30	52	1,733333	0,202299

ANOVA						
Zdroj variability	SS	Rozdíl	MS	F	Hodnota P	F krit
Mezi výběry	0,6	1	0,6	2,61	0,111619	4,006873
Všechny výběry	13,33333	58	0,229885			
Celkem	13,93333	59				

Histogramy ukazují, že většina českých i kyrgyzských studentů neměla možnost porovnat výsledky své zkoušky s jejím zadáním poté, co zkouška proběhla. Lze předpokládat, že studenti obou zemí o to prostě neměli zájem, vždyť již byli přijati ke studiu. Podle střední hodnoty, lze posoudit, že čeští (průměr 1,53) a kyrgyzští studenti (průměr 1,73) měli srovnatelně stejnou možnost porovnat výsledky svých zkoušek. Hodnota p je větší než 0,05, proto lze usoudit, že na hladině významnosti 5 % nemůžeme zamítnout nulovou hypotézu (H_0) a průměrně se odpovědi neliší.

2.1.3 Histogramy průhlednosti přijímacího řízení podle zkušenosti českých a kyrgyzských studentů. Otázka č. 3, výrok: Byla škola při komunikaci s vámi vstřícná(např. při vaší snaze získat podrobné vyhodnocení zkoušky, testy z loňských let nebo snaze porovnat výsledky se zadáním)? Škála: 1-ano, 2- ne

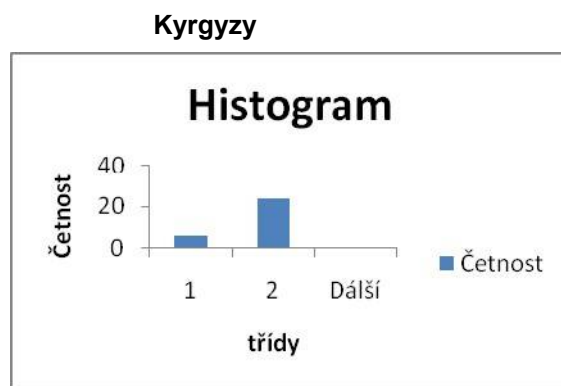
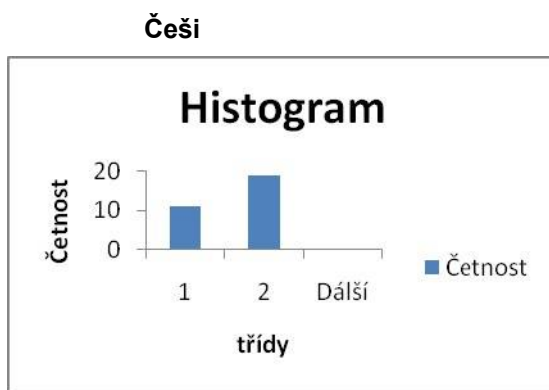
**2.1.3.1 Anova:
jeden faktor**

Faktor	Výběr	Počet	Součet	Průměr	Rozptyl
opd.№3 CR		30	37	1,233333	0,185057
opd.№3 KG		30	51	1,7	0,217241

ANOVA						
Zdroj variability	SS	Rozdíl	MS	F	Hodnota P	F krit
Mezi výběry	3,266667	1	3,266667	16,24	0,000165	4,006873
Všechny výběry	11,66667	58	0,201149			
Celkem	14,93333	59				

Podle histogramu vidíme, že většina českých studentů se přiklání k odpovědi 1, zatímco většina kyrgyzských studentů k odpovědi 2. Podle střední hodnoty můžeme posoudit, že fakulty měly při komunikaci vstřícnější přístup k českým (průměr 1,23) než k kyrgyzským (průměr 1,7) studentům. Hodnota *p* je mnohem menší, než 0,05, což značí, že průměrné odpovědi obou sledovaných skupin jsou statisticky odlišné na hladině významnosti 5 %.

2.1.4 Histogramy průhlednosti přijímacího řízení podle zkušenosti českých a kyrgyzských studentů. Otázka č. 4, výrok: Měl/a jste možnost podat námitku proti průběhu, obsahu a vyhodnocení zkoušky? Škála: 1-ano, 2- ne

2.1.4.1 Anova:

jeden faktor

Faktor

Výběr	Počet	Součet	Průměr	Rozptyl
opd.№4 CR	30	49	1,633333	0,24023
opd.№4 KG	30	54	1,8	0,165517

ANOVA

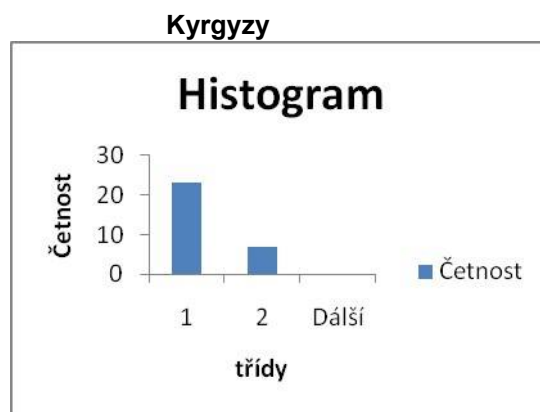
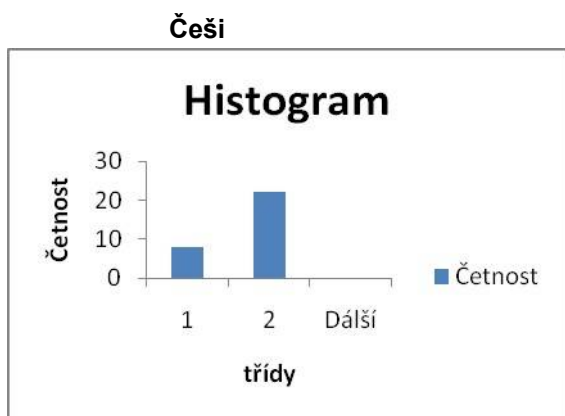
Zdroj variability	SS	Rozdíl	MS	F	Hodnota P	F krit
Mezi výběry	0,416667	1	0,416667	2,053824	0,157193	4,006873
Všechny výběry	11,76667	58	0,202874			
Celkem	12,18333	59				

Když se podíváme na histogram, uvidíme, že většina českých i kyrgyzských studentů takovou možnost neměla. Střední hodnoty jsou skoro stejné, a hodnota p je větší než 0,05, což znamená, že na hladině významnosti 5 % nelze zamítnout nulovou hypotézu o rovnosti průměru, průměrné odpovědi se neliší.

Komentář: Očekávala jsem, že většina českých studentů se bude přiklánět k odpovědi 1 a bude velký rozdíl v průměru. Předpokládala jsem, že pokud byla fakulta k českým studentům vstřícná, tak proč bych nemohli podat námitku proti průběhu nebo vyhodnocení zkoušky. Výsledky však ukazují opak.

2.1.5 Histogramy průhlednosti přijímacího řízení podle zkušenosti českých a kyrgyzských studentů.

Otázka č. 5, výrok: Docházelo u přijímacího řízení k porušování podmínek přijímacího řízení (např. opisování, používání nepovolených pomůcek, domlouvání pomocí mobilního telefonu, opouštění učebny během testu apod.)? Škála: 1-ano, 2- ne

2.1.5.1 Anova:

jeden faktor

Faktor	Výběr	Počet	Součet	Průměr	Rozptyl
opd.№5 CR		30	52	1,733333	0,202299
opd.№5 KG		30	37	1,233333	0,185057

ANOVA						
Zdroj variability	SS	Rozdíl	MS	F	Hodnota P	F krit
Mezi výběry	3,75	1	3,75	19,36202	4,7E-05	4,006873
Všechny výběry	11,23333	58	0,193678			
Celkem	14,98333	59				

Histogramy ukazují na to, že u přijímacího řízení v České republice skoro nedocházelo k porušení jeho podmínek, zatímco v Kyrgyzstánu hodně. Střední hodnoty jsou velice odlišné: Češi mají 1,73, zatímco Kyrgyzové 1,23. Hodnota p je mnohem menší než 0,05, což značí, že na hladině významnosti 5 % můžeme zamítnout nulovou hypotézu o rovnosti průměru.

2.1.6 Otázka č.6, výrok: Pokud docházelo u přijímacího řízení k porušování podmínek, uveďte přesněji o co se jednalo? Respondenti měli možnost na předchozí dotaz k regulérnosti průběhu přijímacích zkoušek odpovídat také formou otevřených odpovědí. Cílem bylo zjistit, pokud k narušení regulérnosti docházelo, pak jakým způsobem. Mezi nejčastější odpovědi českých respondentů patří:

- Domlouvání
- Opisování
- Vzájemní pomoc mezi uchazeči
- Použití mobilu
- Opouštění místnosti během zkoušky

Mezi nejčastější odpovědi českých respondentů patří:

- Opisování

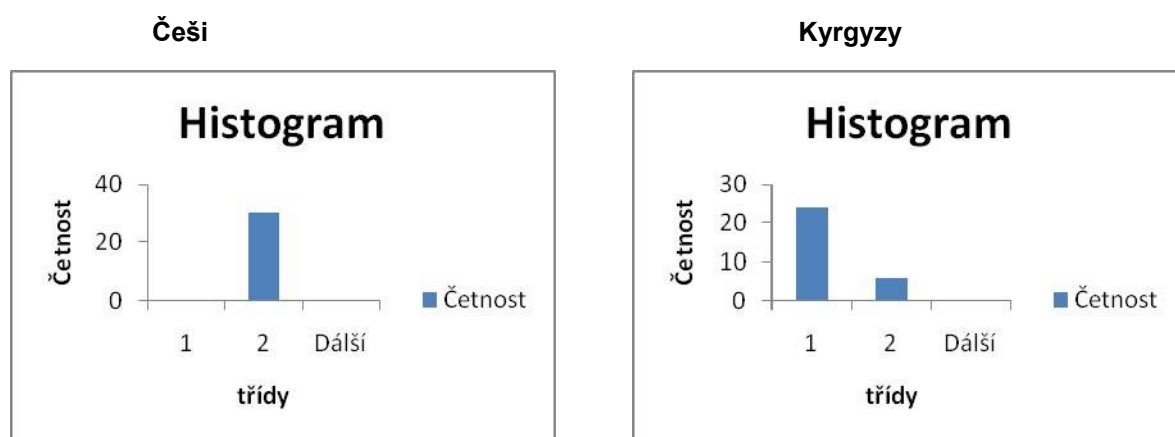
- Mobil
- Tahák
- Opouštění auly během zkoušky

Komentář: odpovědi uchazečů jsou skoro stejné. Lze předpokládat, že studenty obou zemí měly stejné možnosti k porušování podmínek.

2.2 Ověření dílčí hypotézy č.2:

“Míra korupce, se kterou se studenti setkávají u přijímacího řízení v České Republice, je nižší než v Kyrgyzstánu“

2.2.1 Histogramy míry korupce, se kterou se studenti setkávají u přijímacího řízení. Otázka č. 10, výrok: Setkal/a jste se s korupčním jednáním v souvislosti s přijímacím řízením na vysokou školu? Škála: 1-ano, 2- ne

**2.2.1.1 Anova:
jeden faktor**

Výběr	Počet	Součet	Průměr	Rozptyl
opd.№10 CR	30	60	2	0
opd.№10 KG	30	36	1,2	0,165517

ANOVA						
Zdroj variability	SS	Rozdíl	MS	F	Hodnota P	F krit
Mezi výběry	9,6	1	9,6	116	1,85E-15	4,006873
Všechny výběry	4,8	58	0,082759			
Celkem	14,4	59				

Na histogramech vidíme, že odpovědi českých a kyrgyzských studentů jsou skoro opačné. Ani jeden český student se nesetkal s korupčním chováním v souvislosti s přijímacím řízením. Na rozdíl od toho skoro všichni kyrgyzští studenti zaznamenali korupční chování. Průměrné odpovědi jsou samozřejmě odlišné: Češi mají průměr 2, Kyrgyzové 1,2. Rozdíl je alarmující. Ovšem hodnota p je menší než 0,05, což znamená, že průměrné odpovědi obou sledovaných skupin jsou statisticky odlišné na hladině významnosti 5 %.

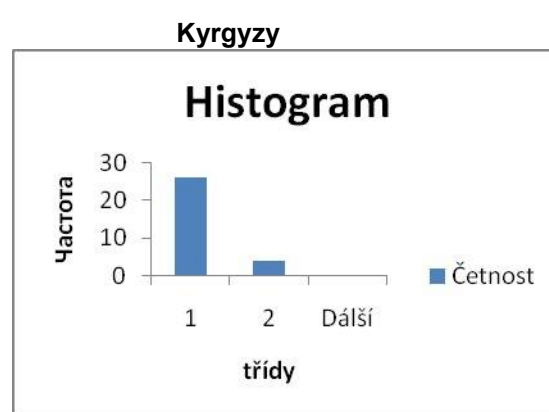
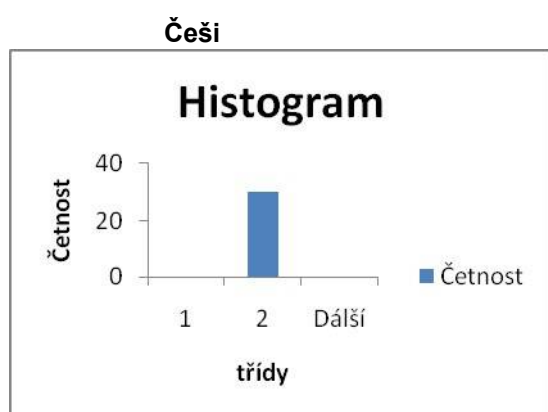
2.2.2 Otázka č.11, výrok: Pokud jste se setkal/a s korupčním jednáním, o co přesně se jednalo?

Respondenti měli možnost na předchozí dotaz ke korupčnímu jednání u přijímacích zkoušek odpovídat formou otevřených odpovědí. Cílem bylo zjistit, na jaké korupční jednání respondenti narazili. Vzhledem k tomu, že ani jeden český student takové chování nezaznamenal, na tuto otázku odpověděli jenom studenty z Kyrgyzstánu. Mezi nejčastější zkušenosti respondentů s korupčním chováním patří:

- Nemohu říct!!
- Podplacení
- Úplatek
- Dohoda se studenty a jejich rodiči
- Dárky rektorovi
- Úplatek (nemohu říct kolik!)

Komentář: Odpověď „nemohu říct“ byla uvedena nejčastěji. Jak jsem již psala, příčina toho je jednoduchá: studenti se báli, že se někdo o jejich odpovědích něco dozví a budou vyloučeni ze studia.

2.2.3 Histogramy míry korupce, se kterou se studenti setkávají u přijímacího řízení. Otázka č. 12, výrok: Setkal/a jste se s korupčním jednáním již při studiu? Škála: 1-ano, 2- ne

2.2.3.1 Anova:

jeden faktor

Faktor				
<i>Výběr</i>	<i>Počet</i>	<i>Součet</i>	<i>Průměr</i>	<i>Rozptyl</i>
opd.№12 CR	30	60	2	0
opd.№12 KG	30	34	1,133333	0,11954

ANOVA						
<i>Zdroj variability</i>	<i>SS</i>	<i>Rozdíl</i>	<i>MS</i>	<i>F</i>	<i>Hodnota P</i>	<i>F krit</i>
Mezi výběry	11,26667	1	11,26667	188,5	7,10E-20	4,006873
Všechny výběry	3,466667	58	0,05977			
Celkem	14,73333	59				

Histogram znovu znázornil skoro opačné odpovědi. Ani jeden z českých studentů nezaznamenal korupční jednání při studiu. Kyrgyzští studenti se naopak s korupčním jednáním při studiu setkali skoro všichni. Průměrné odpovědi jsou samozřejmě odlišné a hodnota p je bezpochyby menší než 0,05 (7,10E-20 je velmi malá číslice), což ukazuje na to, že na hladině významnosti 5 %, můžeme zamítnout nulovou hypotézu o rovnosti průměru.

2.2.4 Otázka č.13, výrok: Pokud jste se setkal/a při studiu s korupčním jednáním, o co konkrétně se jednalo? Respondenti měli opět možnost se k předchozímu dotazu vyjádřit formou otevřené odpovědi. Cílem dotazu bylo zjistit, s jakým korupčním jednáním se studenti při studiu nejvíce setkávají. A na tuto otázku znovu odpověděli pouze studenti z Kyrgyzstánu. Mezi odpověďmi se objevovaly následující výroky:

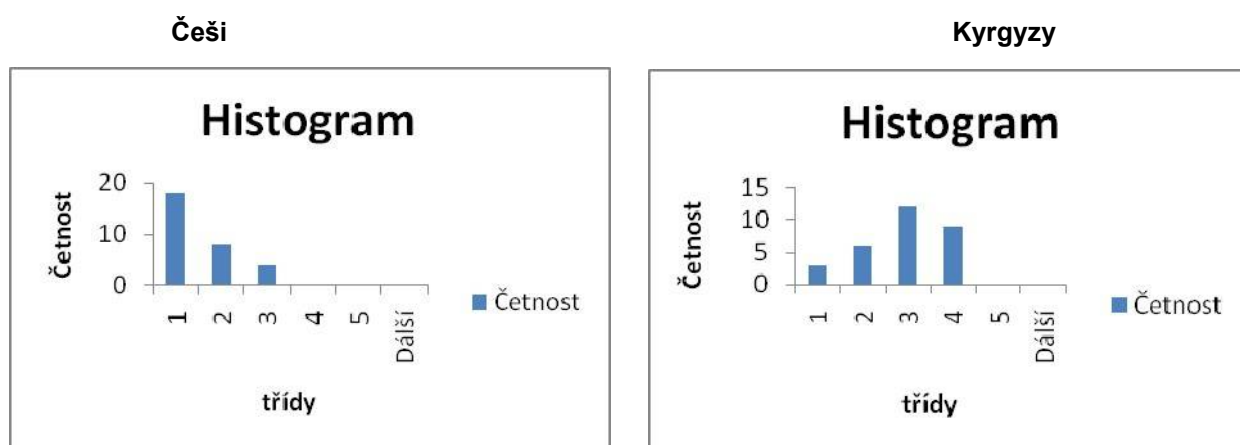
- Podplacení profesorů
- Úplatky
- Peníze za zkoušky a testy
- Učitel žádal určitou částku za známku
- Nemůžu o tom mluvit
- Nechci o tom psát
- Korupce ve všem
- Většina studentů vůbec nechodí do školy, ale pokračuje ve svém studiu

2.3 Ověření dílčí hypotézy číslo 3:

„Míra tolerance ke korupci mezi studenty v Kyrgyzstánu je vyšší než v České Republice.“

2.3.1 Histogramy míry tolerance ke korupci mezi studenty v KG a ČR. Otázka č. 14,

výrok: Nemusím dodržovat pravidla, když se nikdo nedívá. Škála: 1-určitě nesouhlasím, 2-nesouhlasím, 3- mám k tomu neutrální postoj, 4- souhlasím, 5- určitě souhlasím.

2.3.1.1 Anova:

jeden faktor

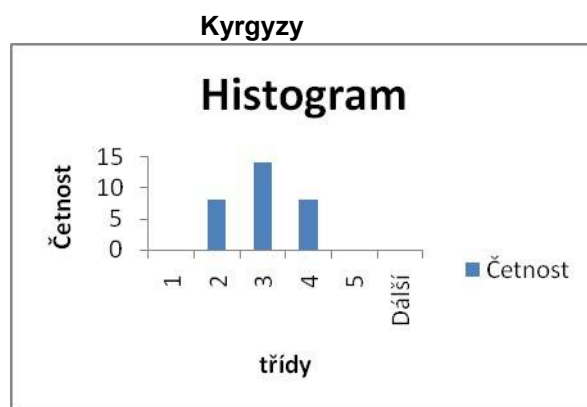
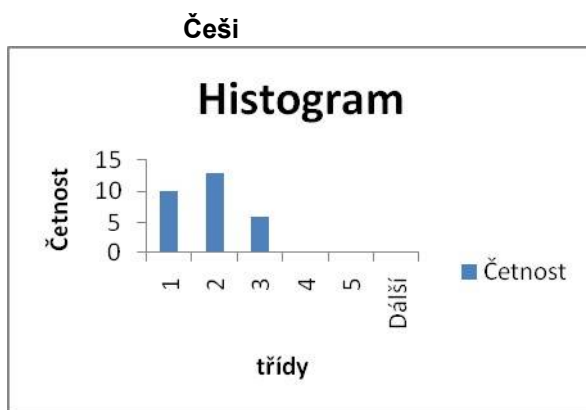
Faktor	Výběr	Počet	Součet	Průměr	Rozptyl
opd.№14 CR		30	46	1,533333	0,533333
opd.№14 KG		30	87	2,9	0,92069

ANOVA						
Zdroj variability	SS	Rozdíl	MS	F	Hodnota P	F krit
Mezi výběry	28,01667	1	28,01667	38,53676	6,18E-08	4,006873
Všechny výběry	42,16667	58	0,727011			
Celkem	70,18333	59				

Na histogramech lze vidět, že většina českých studentů se přiklání k odpovědi 1 (určitě nesouhlasím), zatímco kyrgyzští studenti k odpovědi 3 (mám k tomu neutrální postoj). Podle průměru odpovědi (Češi: 1,53, Kyrgyzové: 2,9) můžeme usoudit, že kyrgyzští studenti ve srovnání s českými studenty mají neutrálnější postoj ke korupci. V případě, že je nikdo nevidí, se

mohou dopouštět korupčního chování. Hodnota p je menší než 0,05, což značí, že odpovědi obou skupin jsou statisticky odlišné na hladině významnosti 5 %.

2.3.2 Histogramy míry tolerance ke korupci mezi studenty v KG a ČR. Otázka č. 15, výrok: V případě, že by se korupčního jednání dopustil někdo z mých příbuzných, nevěnoval/a bych tomu pozornost . Škála: 1-určitě nesouhlasím, 2- nesouhlasím, 3- mám k tomu neutrální postoj, 4- souhlasím, 5- určitě souhlasím.

**2.3.2.1 Anova:
jeden faktor**

Faktor	Výběr	Počet	Součet	Průměr	Rozptyl
opd.№15 CR		30	56	1,866667	0,533333
opd.№15 KG		30	90	3	0,551724

ANOVA						
Zdroj variability	SS	Rozdíl	MS	F	Hodnota P	F krit
Mezi výběry	19,26667	1	19,26667	35,51271	1,59E-07	4,006873
Všechny výběry	31,46667	58	0,542529			
Celkem	50,73333	59				

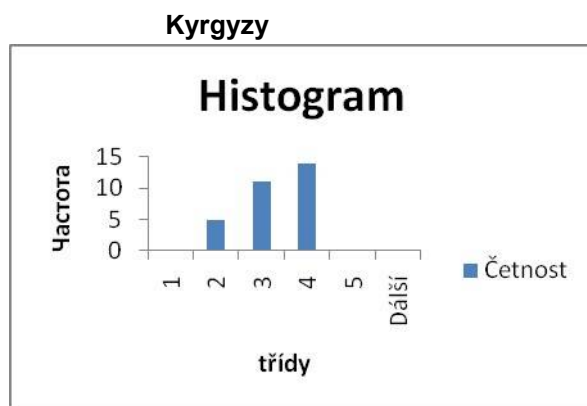
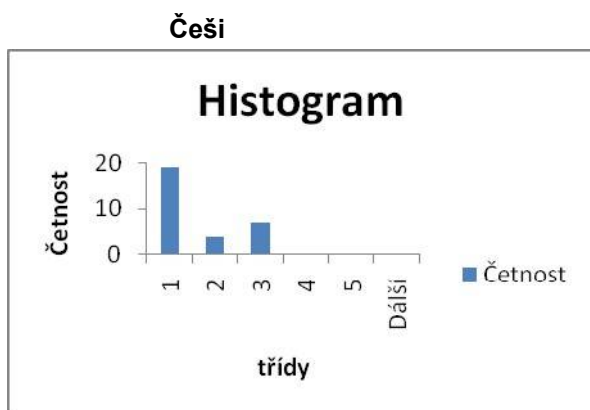
Histogramy ukazují, že čtvrtina kyrgyzských studentů souhlasí s výrokem, že v případě, že by se korupčního jednání dopustil někdo z jejich příbuzných, nevěnovali by tomu pozornost. Malá část českých studentů k tomu má neutrální postoj. Průměrné odpovědi se liší: průměr českých studentů je 1,86, kyrgyzských 3. Hodnota p je menší než 0,05, což značí, že

průměrné odpovědi obou sledovaných skupin jsou statisticky odlišné na hladině významnosti 5 %.

2.3.3 Histogramy míry tolerance ke korupci mezi studenty v KG a ČR. Otázka č. 16,

výrok: Jsem připraven/a poskytnout úplatek v případě, že tím vyřeším svůj problém.

Škála: 1-určitě nesouhlasím, 2- nesouhlasím, 3- mám k tomu neutrální postoj, 4- souhlasím, 5- určitě souhlasím.

2.3.3.1 Anova:

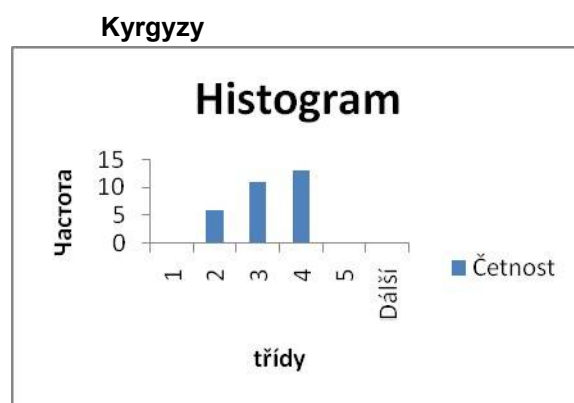
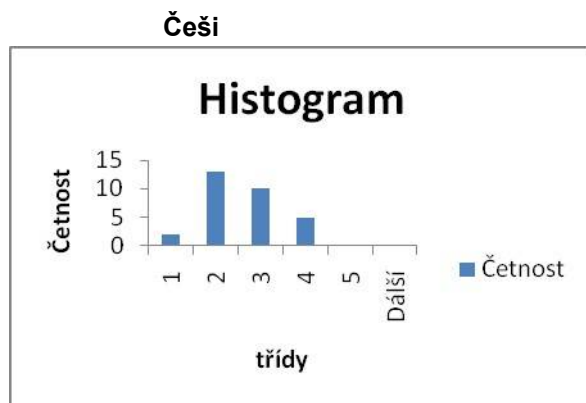
jeden faktor

Faktor	Výběr	Počet	Součet	Průměr	Rozptyl
opd.№16 CR		30	48	1,6	0,731034
opd.№16 KG		30	99	3,3	0,562069

ANOVA						
Zdroj variability	SS	Rozdíl	MS	F	Hodnota P	F krit
Mezi výběry	43,35	1	43,35	67,048	2,96E-11	4,006873
Všechny výběry	37,5	58	0,646552			
Celkem	80,85	59				

Podle histogramů lze usoudit, že kyrgyzští studenti jsou tolerantnější ke korupčnímu chování. Většina kyrgyzských respondentů souhlasila s výrokem: Jsem připraven/a poskytnout úplatek v případě, že tím vyřeším svůj problém. Na rozdíl většina českých respondentů s tímto výrokem rozhodně nesouhlasí. To potvrzují i odlišné průměrné odpovědi: Češi mají 1,6; Kyrgyzové až 3,3. Hodnota p je menší než 0,05, což znamená, že na hladině významnosti 5 % můžeme zamítnout nulovou hypotézu o rovnosti průměrů.

2.3.4 Histogramy míry tolerance ke korupci mezi studenty v KG a ČR. Otázka č. 17, výrok: Kdybych byl/a svědkem korupčního jednání a nebyl/a jím přímo ohrožen/a, ignoroval/a bych jej. Škála: 1-určitě nesouhlasím, 2- nesouhlasím, 3- mám k tomu neutrální postoj, 4- souhlasím, 5- určitě souhlasím.

2.3.4.1 Anova:

jeden faktor

Faktor	Výběr	Počet	Součet	Průměr	Rozptyl
opd.№17 CR		30	78	2,6	0,731034
opd.№17 KG		30	97	3,233333	0,598851

ANOVA						
Zdroj variability	SS	Rozdíl	MS	F	Hodnota P	F krit
Mezi výběry	6,016667	1	6,016667	9,048401	0,003884	4,006873
Všechny výběry	38,56667	58	0,664943			
Celkem	44,58333	59				

Histogramy ukazují, že většina kyrgyzských studentů souhlasí s tím, že kdyby byli svědky korupčního jednání a nebyli jím přímo ohroženi, ignorovali by jej. Pozoruhodné je to, že s tím souhlasila i malá část českých respondentů. Střední hodnoty naznačují, že korupční chování by ignoroval větší počet kyrgyzských (průměr 3,23) než českých (2,6) studentů. Hodnota p je menší než 0,05, což značí, že na hladině významnosti 5 % můžeme zamítnout nulovou hypotézu o rovnosti průměrů.

III. Závěr

Cílem této práce bylo porovnat míru průhlednosti a korupce v přijímacím řízení na vysokých školách humanitního zaměření v České Republice a Kyrgyzstánu. Podle výsledků tohoto výzkumu jsem dospěla k závěru, že přijímací řízení na vysoké školy v Kyrgyzstánu je zkorumpovanější než v České Republice.

Jak se ukázalo, největší rozdíly v odpovědích českých a kyrgyzských studentů se projevily v otázkách, které se týkaly případů setkání s korupčním chováním v souvislosti s přijímacím řízením a v případě setkání s korupčním chováním během studia. Kyrgyzští studenti skoro jednohlasně odpověděli, že ano, s takovým chováním jsme se setkali. V případě korupčního chování v souvislosti s přijímacím řízením uváděli takové příklady jako: podplacení, úplatek, dohoda studentů a jejich rodičů s přijímací komisí, dárky pro rektora. Čeští studenti se na rozdíl od toho s korupčním chováním v souvislosti s přijímacím řízením neseťkali. V případě korupčního chování při studiu jmenovali kyrgyzští studenti následující příklady: podplacení profesorů, úplatky, peníze za zkoušky, testy a známky, „nemůžu o tom mluvit“, „nemůžu o tom psát“, korupce ve všem. Čeští studenti, na rozdíl od kyrgyzských, korupci při studiu nezažili. Příčiny takového rozdílu v odpovědích jsou těžko definovatelné. Lze však předpokládat, že jedním z důvodů daného stavu věci jsou rozdílné cesty rozvoje korupce České Republiky a Kyrgyzstánu v období transformace.

S rozpadem SSSR transformační proces v ČR představovaný změnou právního rámce, liberalizací cen a privatizací státního majetku, což přispívá k tomu, že korupční vývoj zaznamená pozitivní trend (Otáhal, 2006). Podle dotazníků společnosti GFK Praha v roce 1998 mělo méně dotazovaných lidí pocit, že se dostalo do situací, v nichž dali úplatek, než tomu bylo u dotazovaných lidí v roce 1989. (Otáhal, 2006). To znamená, že se korupční stav ČR od roku 1989 zlepšil (Otáhal, 2006). To bych mohlo mít pozitivní vliv i na vzdělávací sektor. Vzhledem k tomu lze předpokládat, že fakt absence korupčního jednání v přijímacím řízení a v průběhu studia v ČR může být spojen s vývojem korupce v ČR v období transformace.

Naprosto opačný scénář proběhl v Kyrgyzstánu. S kolapsem SSSR a decentralizací, ministerstva a orgány místní správy fungovaly samostatněji, než v rámci plánového hospodářství. Výsledkem bylo zvýšení celkové úrovně korupce a neefektivita na mnoha úrovních státní správy a administrativy, a vzdělávací sektor nebyl proti těmto vlivům imunní (Shleifer and Vishny 1993; Shleifer and Treisman 2005). V průběhu ekonomické transformace, ústřední úřad vzdělávacího sektoru selhal, a různí úředníci (ministerští úředníci, rektory, učitele a zaměstnance) už nejednali dle pravidel. Decentralizace a privatizace nesnížila korupci, ale výrazně je zvýšila (Heyneman a

kol.,2007). Další možnou příčinou vyšší míry korupce, se kterou kyrgyzští studenti setkávají, jsou nízké platy. Nepochybně, nízké platy a konstantní nedoplatky ovlivnily morálku učitelů a připravily živnou půdu pro úplatkářství. „To není možné žít čestně na tak nízké mzdy – učitele jsou přinuceni žádat a přijímat úplatky“ (Temple a Petrov, 2004). Tak podplácení vysokoškolského vzdělání se považuje jako „stínové“, ale morálně oprávněné (Temple a Petrov, 2004). Finanční a vývojové faktory nejsou ale jedinými příčinami vyšší míry korupce, se kterou se setkávají kyrgyzští studenti. To je také spojeno s určitou mentalitou Sovětského období. Běžná praxe „dávání a brání“ („give and take“) za komunismu se proměnila v institucionalizovanou a rozšířenou korupci (Temple a Petrov, 2004). Korupce je považována za základní mechanismus sociální a ekonomické interakce (Chapman, 2002).

V této souvislosti je třeba dodat, že příklady korupčního chování, jež kyrgyzští studenti uváděli, spadají do kategorie korupce, která se týká studentů jako činitelů a má přímý dopad na jejich hodnoty, přesvědčení a životní šance (Rumyantseva, 2005). Hallak a Poison (2007) uvádí, že nejškodlivější dopad má právě korupce, která se přímo týká žáka a jeho učitele. Poskytují pro to několik důkazů: za prvé, děti jsou přímo ovlivněny tímto druhem korupce, což může nadále působit na jejich možnosti v životě (není to ten případ korupci, který se koná na vyšší správní úrovni, což má mnohem menší přímý dopad na žáky). Kromě toho jim může přímo bránit v přístupu do školy, nebo postoupit do dalšího školního ročníku. Za druhé jsou tímto způsobem děti v přímém kontaktu, a dokonce se podílí na nezákonné činnosti. Zatřetí, v důsledku toho, korupce ve třídě může přispět k rozvoji „kultury korupce“, mezi těmi dětmi, jež měly přímý kontakt s porušením (Hallak a kol.,2007).

Další rozdíly v odpovědích českých a kyrgyzských studentů se týkají postojů studentů ke korupci. Předpokládala jsem, že míra tolerance ke korupci mezi studenty v Kyrgyzstánu je vyšší než v České Republice. Podle výsledků lze vidět, že kyrgyzští studenti ke korupci mají pozitivnější vztah než čeští studenti. Největší rozdíl v názorech českých a kyrgyzských studentů se projevil v hodnocení výroku: Jsem připraven/a poskytnout úplatek v případě, že tím vyřeším svůj problém. Chtěla bych zde uvést paralelu mezi korupci, která se přímo týká studenta, a jeho postojem vůči ní. Jde o to, že když se student podílí na nezákonné činnosti, má to přímý dopad na jeho hodnoty a přesvědčení (Rumyantseva, 2005). Začíná si uvědomovat, že podvádění a uplácení je přijatelný způsob, jak postoupit ve své kariéře. Korupce podkopává stimuly, které motivují mladé lidi, aby tvrdě pracovali, a zároveň jim vnucuje, že existují jednodušší způsoby, jak dosáhnout úspěchu. I když existuje hodně příkladů korupce velkého měřítka v ministerstvech školství (podvody při zadávání veřejných zakázek na výrobu učebnic apod.), ty nejzávažnější důsledky vyplývají z všudypřítomné drobné korupci, která proniká v každodenních interakcích ve třídách a ve škole (Chapman, 2002). K skutečným škodám, ve společnosti, dochází tehdy,

když celé generace mladých lidí jsou špatně vzdělání, a kdy se domnívají, že osobní úspěch nepřichází skrze zásluhy a tvrdou práci, ale prostřednictvím zvýhodňování, úplatkářství a podvody (Chapman, 2002).

Dále podle výsledků je vidět, že čeští a kyrgyzští studenti odpovídali statisticky odlišně na otázky č.1,3,5. Zároveň s tím odpovědi na otázky č.2,4 ukazují, že čeští i kyrgyzští studenti měli srovnatelně stejnou možnost porovnat výsledky svých zkoušek s jejím zadáním poté, co zkouška proběhla, zatímco většina studentů v obou zemích neměla možnost podat námitku proti průběhu, obsahu a vyhodnocení zkoušky. V případě že u přijímacího řízení docházelo k porušením, studenti obou zemí uváděli skoro stejné odpovědi, jako například: opisování, používání mobilu, opouštění místností během zkoušky. Tato část otázek se týkala míry průhlednosti přijímacího řízení na základě zkušeností respondentů. Předpokládala jsem, že rozdíl v odpovědích bude větší, než se zjistilo. Tak podle výsledků lze soudit, že i když je přijímací řízení v České Republice průhlednější, než v Kyrgyzstánu, ten rozdíl není moc velký.

Cílem mé práce bylo na základě prostudované literatury a provedení dotazníkového šetření porovnat průhlednost a korupci v přijímacím řízení na vysokých školách v poměrně rozvinuté (v daném případě České Republice) a rozvojové (v daném případě Kyrgyzstán) zemích. Výsledky výzkumu potvrdily hlavní hypotézu: přijímací řízení na vysokých školách v Kyrgyzstánu jsou zkorumpovanější než v České Republice. Předpokládám, že výsledky tohoto výzkumu mají větší význam pro Kyrgyzstán jako rozvojová země. V současných podmínkách globalizaci a integraci boj proti korupci ve vzdělávacím sektoru je podstatným pro Kyrgyzstán, protože vzrůstává konkurence a komparace mezi vzdělávacími systémy a institucemi po celém světě.

Nejvíce ohroženou skupinou v globální ekonomice jsou rozvojové země s málo kvalifikovanou populací. Základní podmínkou přežití v stále se měnícím světě je schopnost být globálně kompetitivní.

Zdůrazňuji, že výsledky tohoto výzkumu nejsou reprezentativní a představují jen pilotní sondu do zmíněné problematiky. Protože se jedná o poměrně zajímavé a aktuální téma, chtěla bych doporučit provedení reprezentativního výzkumu na toto téma, s větším počtem respondentů, abychom tak získali výsledky, které by bylo možné aplikovat na celou populaci.

IV. Seznam literatury a jiných zdrojů

- Aibek Karabayev, 2010, Коррупция угрожает системе образования Кыргызстана, Centralasia.com
- Amundsen, I. 2000. Corruption. Definition and concepts. Chr.Michelsen Institute
- Bardhan, Pranad. 1997. "Corruption and Development: A Review of Issues."
- Bologna process <http://www.ond.vlaanderen.be/hogeronderwijs/bologna/pcao>
- Bondarev, 2002. Corruption in Higher Education: Some Findings from the States of the Former Soviet Union.Cohesion." International Journal of Educational Policy, Research and Practice 3 (Winter)
- Dedze, I, 2005, "Transparency in education in former communist countries". In: IIEP Newsletter
- Frič, P. a kol, 1999. Korupce na český způsob. G plus G, Praha.
- GfK - Praha, duben 1998, N=967, údaje za ČR
- glosář korupce, <http://www.u4.no>, 16.5.2010.
- Hallak, J.; Poisson, M. 2002. Ethics and corruption in education, Paris: IIEP
- Hellman, Jones, Kaufmann, 2000, dílo : Seize the State, Seize the Day : State Capture, Corruption and Influence in Transition Economies, In World Bank policy research working paper, www.worldbank.org
- Chapman, D. 2002. Corruption and the education sector. Prepared by MSI.
- Jacques Hallak a Muriel Poisson, 2007, dílo: Corrupt schools, corrupt universities: what can be done?, International Institute for Educational Plannig.
- John C. Weidman, 2007, Quantifying the Relationship Between Corruption in Education and Economic Development in the Eastern Europe and Eurasia Region: A Feasibility Study, University of Pittsburgh Institute for International Studies in Education,
- Karlins, Rasma. The System Made Me Do It: Corruption in Post-Communist Societies. Armonk, NY: M.E. Sharpe, 2005.
- Klitgaard, R. et al. 2000. Corrupt Cities: A Practical Guide to Cure and Prevention (Washington, DC: World Bank Institute, 2000
- Kolektiv autorů (2005), Korupce a protikorupční politika ve veřejné správě, Skripta ke stejnojmennému vzdělávacímu programu, Kolektiv autorů, Transparency International, 2005
- Heyneman, Stephen P. 2002/3. Defining the Influence of Education on Social Cohesion," International Journal ... Research and Practice 3 # 4 (Winter, 2002/3), Paris, France, 28-29 November, 2001. Paris: IIEP-UNESCO.
- Paul Temple and Georgy Petrov, 2004,"Corruption in Higher Education: Some Findings from the States of the Former Soviet Union" Higher Education Management and Policy, 16:1 (2004): 82-94, 92.prevention. Oakland: ICS Press.
- Rostislav Krapl, 2007, Scientia et Societas >> 3/07, str. 36-46, Fakulta mezinárodních vztahů Vysoké školy ekonomické v Praze
- Roy, R. 1996. "State failure in India". In: Institute of Development Studies (IDS) Bulletin, 27(2), 22-30. Special issue on "Liberalization and the new corruption". Brighton: IDS.
- Romyantseva, N.L. 2005. "Taxonomy of corruption in higher education", Peabody Journal of Education, 80
- Statfakt, 2002).V- Corruption in Higher Education: Some Findings from the States of the Former Soviet Union.
- Stephen P. Heyneman, 2007, Perspectives on Global Issues, Volume 2. Issue 1, www.pgi-issues.com, New York University

- STEPHEN P. HEYNEMAN, KATHRYN H. ANDERSON, AND NAZYM NURALIYEVA, 2007, The Cost of Corruption in Higher Education, Comparative Education Review
- STIGLITZ, J. E. (2002), Globalization and its Discontents, Allen Lane, The Penguin Press,
- The Economist, 19 září 2002
- Tisková zpráva TIC, 19 listopad, 2008).
- Tomáš Otáhal, čten 2006, Vývoj korupce v ČR v období transformace, Řada studií Working Papers Centra výzkumu konkurenční schopnosti české ekonomiky je vydávána s podporou projektu MŠMT výzkumná centra 1M0524.
- Výzkumný ústav obchodu, 1989, N=1643, údaje za celou ČSSR

V. Přílohy

1. Příloha 1

Následující dotazník slouží k průzkumu v souvislosti se zpracováním bakalářské práce na téma: Korupce, průhlednost a objektivita při přijímacích zkouškách na vysoké školy. Dotazník je naprosto anonymní. Pokud se rozhodnete dotazník vyplnit, prosím Vás o pravdivé odpovědi.

Děkuji za spolupráci.

Asia Sherniazova

studentka 3. ročníku Fakulty Humanitních Věd UK.

Fakulta _____

Ročník _____

Věk _____

1) Měl/a jste přístup k testům z loňských let?

Ano Ne

2) Měl/a jste možnost porovnat výsledky vaší vlastní zkoušky s jejím zadáním poté, co zkouška proběhla?

Ano Ne

3) Byla škola při komunikaci s vámi vstřícná (např. při vaší snaze získat podrobné vyhodnocení zkoušky, testy z loňských let nebo snaze porovnat výsledky se zadáním)?

Ano Ne

4) Měl/a jste možnost podat námitku proti průběhu, obsahu a vyhodnocení zkoušky?

Ano Ne

5) Docházelo u přijímacího řízení k porušování podmínek přijímacího řízení (např. opisování, používání nepovolených pomůcek, domlouvání pomocí mobilního telefonu, opouštění učebny během testu apod.)?

Ano Ne

6) Pokud docházelo u přijímacího řízení k porušování podmínek, uveďte přesněji o co se jednalo?

7) Setkal/a jste se s korupčním jednáním v souvislosti s přijímacím řízením na vysokou školu?

Ano Ne

8) Pokud jste se setkal/a s korupčním jednáním, o co přesně se jednalo?

9) Setkal/a jste se s korupčním jednáním již při studiu?

Ano Ne

10) Pokud jste se setkal/a při studiu s korupčním jednáním, o co konkrétně se jednalo?

Tolerance ke korupci

11) Nemusím dodržovat pravidla, když se nikdo neřívá.

- 1 Určitě nesouhlasím
- 2 Nesouhlasím
- 3 Mám k tomu neutrální postoj
- 4 Souhlasím
- 5 Určitě souhlasím

12) V případě, že by se korupčního jednání dopustil někdo z mých příbuzných, nevěnoval/a bych tomu pozornost

- 1 Určitě nesouhlasím
- 2 Nesouhlasím
- 3 Mám k tomu neutrální postoj
- 4 Souhlasím
- 5 Určitě souhlasím

13) Jsem připraven/a poskytnout úplatek v případě, že tím vyřeším svůj problém.

- 1 Určitě nesouhlasím
- 2 Nesouhlasím
- 3 Mám k tomu neutrální postoj
- 4 Souhlasím
- 5 Určitě souhlasím

14č Kdybych byl/a svědkem korupčního jednání a nebyl/a jím přímo ohrožen/a, ignoroval/a bych jej.

- 1 Určitě nesouhlasím
- 2 Nesouhlasím
- 3 Mám k tomu neutrální postoj
- 4 Souhlasím
- 5 Určitě souhlasím

2. Příloha 2

Здравствуйте, меня зовут Асия Шерниазова. Я студент Карлова Университета, факультет гуманитарных наук. Данная анкета является частью дипломной работы. Целью опросника является определить, насколько объективными и прозрачными являются вступительные экзамены в ВУЗы Кыргызстана с точки зрения студента. А также выяснить сталкивались ли студенты с случаями проявления коррупции. Анкетирование проводится анонимно, то есть без идентификации личности респондента. Заранее благодарю за помощь и сотрудничество.

Вопросы

Ваш возраст _____

Пол _____

ВУЗ _____

Факультет _____

Прозрачность и объективность вступительных экзаменов.

1. Была ли у Вас возможность детально ознакомиться с оценкой (анализом) итогов вашего экзамена?

- Да
- Нет

2. Была ли у Вас возможность сравнить итоги вашего экзамена с его заданием после окончания экзамена?

- Да
- Нет

3. Шли ли Вам в ВУЗе на встречу при общении (коммуникации) (к примеру, при вашей попытке получить подробную оценку вашего экзамена, тесты с прошлых лет, или при попытке сравнить итоги с заданием)?

- Да
- Нет

4. Была ли у Вас возможность подать претензию относительно хода, содержания или итогов экзамена?

- Да
- Нет

5. Возникали ли при вступительных экзаменах нарушения правил экзамена (к примеру, списывание, использование шпаргалок, переговоры по телефону, покидание зала во время теста итп.)?

- Да
- Нет

6. Если возникали при вступительных экзаменах нарушения правил, то какие именно?

7. Встречалось ли Вам коррупционное поведение относительно вступительных экзаменов?

- Не знаю
- Да
- Нет

8. Если да, то как оно проявлялось?

9. Встречалось ли Вам коррупционное поведение уже во время обучения?

- Не знаю
- Да
- Нет

10. Если да, то какое конкретно?

Толерантность к коррупции

11. Я не должен придерживаться правил, если меня никто не видит.

- Не знаю
- Определенно не согласен
- Не согласен
- Отношусь нейтрально
- Согласен
- Определенно согласен

12. В случае, если бы кто-нибудь из моих близких допустил коррупционного поведения, я бы не обращал на это внимание.

- Не знаю
- Определенно не согласен
- Не согласен

- Отношусь нейтрально
- Согласен
- Определенно согласен

13. Я готов заплатить, если таким образом решатся мои проблемы.

- Не знаю
- Определенно не согласен
- Не согласен
- Отношусь нейтрально
- Согласен
- Определенно согласен

14. Если бы я был свидетелем коррупционного поведения, но оно бы мне не угрожало, то я бы его игнорировал.

- Не знаю
- Определенно не согласен
- Не согласен
- Отношусь нейтрально
- Согласен
- Определенно согласен